

**MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ**

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií
Evropská studia

**ENERGETICKO-KLIMATICKÁ POLITIKA EU A JEJÍ CÍLE
VE STRATEGII EVROPA 2020: PŘÍPADOVÁ STUDIE
DÁNSKA A BULHARSKA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TEREZA STAŠÁKOVÁ

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Sychra, Ph.D.

UČO: 427280

Obor: ES-SO

Imatrikulační ročník: 2013

Brno, 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Energeticko-klimatická politika EU a její cíle ve strategii Evropa 2020: případová studie Dánska a Bulharska“ vypracovala samostatně a to za použití zdrojů uvedených v seznamu literatury.

V Brně, dne 8. května 2016

.....
Tereza Stašáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Zdeňku Sychrovi, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky a vstřícný přístup.

Obsah

Úvod	4
1 Cíle a metodologie	6
2 Energeticko-klimatická politika Evropské unie	11
2.1 Vývoj energetické politiky od 50. let po současnost	11
2.2 Vývoj klimatické politiky od 90. let po současnost.....	13
2.3 Strategie Evropa 2020	14
2.4 Energeticko-klimatické cíle.....	16
2.4.1 Související faktory pro dosahování energeticko-klimatických cílů	17
3 Bulharsko	19
3.1 Sociální transformace v Bulharsku	21
3.2 Členství v Evropské unii, přístup k EHS a současné postavení v EU	23
3.3 Energeticko-klimatická politika Bulharska v souvislostech.....	23
4 Dánsko.....	27
4.1 Sociální transformace v Dánsku	28
4.2 Členství v Evropské unii, přístup k EHS a současné postavení v EU	29
4.3 Energeticko-klimatická politika Dánska v souvislostech	30
5 Komparace	33
5.1 Plnění energeticko-klimatických cílů 2020 k roku 2014.....	33
5.1.1 Bulharsko	34
5.1.2 Dánsko.....	36
5.1.3 Shrnutí	38
5.2 Komparace na základě predispozic	41
5.2.1 Sociální transformace	41
5.2.2 Environmentální geopolitika	43
5.2.3 Členství v EU	45
Závěr.....	47
Seznam zdrojů.....	51
Seznam tabulek a grafů	58
Přílohy	59

Úvod

Téma energeticko-klimatické (E-K) politiky Evropské unie je velice rozsáhlé, aktuální a problematické. Snahy o společnou energetickou unii, která by pro tuto politiku zaváděla jednotná pravidla, a která by vedla k evropskému trhu s energiemi, se objevují od začátku společenství, ale až v posledních letech je to velmi diskutované a projednávané téma. Dosažení tohoto cíle je přes veškeré snahy složité z dvou významných důvodů. A to dominantnímu postavení států¹ a rozdílnému vývoji jejich energetiky a energetické politiky.

Strategie Evropa 2020 byla vytvořena jako reakce na ekonomickou krizi 2008, kterou evropský trh nebyl schopný zvládnout, a ukázala na mnohé vnitřní problémy, které se do té doby zanedbávaly. Strategie stanovuje pět hlavních cílů, které by měly vést ke zlepšení evropské ekonomiky, zaměstnanosti, vzdělání obyvatelstva, výzkumu a vývoje, boje s chudobou a zpomalení rychlosti klimatických změn. Tato práce se zaměřuje na E-K cíle unie, protože z pohledu autorky jde o velmi zásadní bod, který by neměl být do budoucna podceňován. Celá společnost je v současné době závislá na energiích a každé malé výpadky znamenají ochromení ekonomiky a běžného života. Ve světě, kde se omezené množství nerostných surovin stále ztenčuje, světová populace roste a mění se klima, je proto snaha o udržitelný rozvoj státu tím jediným východiskem a E-K politika EU je jedním ze zásadních kroků tímto směrem.

Evropa je v současnosti světovým lídrem v boji proti klimatickým změnám, v podpoře energeticky obnovitelných zdrojů a v prosazování environmentálních standardů. Přesto je ale riziko rychlého globálního oteplování stále hrozbou, už i zvýšení teploty o 1,5 °C, může být pro některé ostrovní a pobřežní státy kritické a cílem EU je nepřesáhnout 2 °C. Je proto otázkou, jak nastavit jednotnou E-K politiku Evropské unie, berouce v úvahu odlišnosti jednotlivých států, jako přijatá E-K legislativa, energetický mix, nebo technologická vyspělost průmyslu a infrastruktury. Nehledě na odlišnosti ve vnímání těchto otázek obyvateli, jejich sociálním postavením, nebo geografii státu. E-K otázky se řadí mezi postmateriální hodnoty, tudíž dokud státy řeší materiální problémy, jsou tyto otázky jen druhotným problémem, jehož dopady nejsou bezprostředně znatelné.

¹ Až do přijetí Lisabonské smlouvy patřila energetická politika mezi výlučné pravomoce státu. Přestože v současnosti už patří mezi sdílené politiky, tak je energetika z pohledu států, a teorie geopolitiky, stále nahlížena jako klíčové a tedy citlivé téma. Proto se státy v tomto směru snaží silně prosazovat své národní zájmy.

Motivací autorky pro věnování se tématu E-K politiky EU, přesněji energetickým cílům strategie Evropa 2020 v rámci případové studie byl dlouhodobý zájem o problematiku energetické šetrnosti, klimatu a udržitelného rozvoje. Autorka si kladla otázku, jak rozličné členské státy s odlišnou výchozí pozicí dosahují požadavků jednotné evropské E-K politiky. Motivací bylo prohloubení znalostí k evropské E-K politice a zamyšlení nad tím, jestli by se nedalo v tomto směru dělat více a efektivnějším způsobem. Autorka se nad těmito tématy zamýšlí v rámci komparativní studie dvou členských států EU Bulharska a Dánska, jejichž výběr je odůvodněn dále v textu. Není to jen otázkou současného „trendu“, ale je to otázkou budoucího rozvoje a environmentální geopolitiky. V průmyslově vyspělých zemích v současnosti žije přibližně pětina celosvětové populace, přesto tyto státy produkují přes 75 % celosvětového množství emisí znečišťujících atmosféru a urychlují tak globální oteplování. Členské státy EU bezesporu patří mezi vyspělé země, a i proto by EU měla pokračovat ve své snaze a více ji prohlubovat. S tímto uvědoměním velice souvisí i společenská transformace směrem k ekologickému občanství (viz dále v textu), které se zde začíná rozvíjet. Tato společenská proměna je zásadní, protože průměrná osoba v rozvinutém světě spotřebovává přírodní zdroje desetkrát rychleji než průměrná osoba v rozvojovém světě. A zatímco spotřeba v rozvojových zemích je motivována chudobou, jinde jde o luxus. Jediné řešení vedoucí k rozumnému cíli tedy není „nic jiného než snaha o udržitelný rozvoj“ (Agyeman a další, 2003 a Smith a Pangsapa, 2008, cit. dle Giddens, Sutton, 2013: 191-192)

Problematice E-K politiky EU, se kvůli tomu, že je to poměrně nové téma, věnuje málo textů, převážně hlavně ve formě článků. Problematiky rozdílných predispozic si všímá například prof. Romeo-Victor Ionescu, Ph.D. ve svém článku *EU Balkan member states' catching up process in the context of Europe 2020 strategy*, z knižních zdrojů například kniha od W. M. Lafferty, *Promoting sustainable electricity in Europe: Challenging the path dependence of dominant energy system*, se věnuje vybraným státům a jejich energetice v EU. V českém prostředí věnuje málo publikací, výrazným doplněním této mezery byl text Filipa Černocho a Veroniky Zapletalové *Energetická politika Evropské unie*, ten ale opět pojednává přednostně o evropské energetické politice jako celku, nicméně samotnému problému rozdílnosti rozvoje členských států a dopadům jednotné energetické politiky se věnují texty jen okrajově. Autorka nenašla žádnou publikaci, která by porovnávala dva státy, s odlišnými predispozicemi, pročež by tedy tato práce měla být přínosem. Hlavním podkladem pro zpracování jsou primární zdroje jako zprávy Evropské komise, která pravidelně a dlouhodobě monitoruje situaci v jednotlivých členských státech a vládní zprávy (viz dále v textu). Práce je strukturovaná do pěti hlavních kapitol, jejich řazení je součástí následující kapitoly.

1 Cíle a metodologie

Práce je koncipována jako komparativní případová studie využívající analýzy kontrastu kontextů. Komparativní případová studie zkoumá pozorování existující alespoň ve dvou případech a provádí jejich srovnávací analýzu, pro kterou využívá především vysvětlující přístup (Drulák, 2008: 62-63). Analýza kontrastu konceptů, představuje empiricky zaměřený typ výzkumu a usiluje o zkoumání souboru případů jako takových, ne o vyvozování teoretických závěrů (Ibid.: 67). Skocpol a Somers (1980) označují kontrast konceptů za jeden ze tří typů analýz komparativní studie, jehož účelem je zkoumat dva nebo více případů tak, aby se poukázalo na jejich odlišnost, a to konkrétně vytvořením rámce, který interpretuje, jak paralelní procesy změn probíhají v každém kontextu různým způsobem (Collier, 1993: 108). Pro komparativní analýzu je důležité vymezení zkoumaných teoretických konceptů v podobě konkrétních proměnných. Z pohledu Druláka a dalších autorů bývá kladen silný důraz na problém „*hodně proměnných, málo případů*“ (Lijphart, 1971, cit. dle Drulák, 2008: 67; Collier, 1994: 111-113). Jednou z možností, jak se komparativní studie může vyrovnat s tímto problémem, a která je použita v této práci, je snížení všech relevantních nezávislých proměnných do proměnných klíčového významu.² Výběr případů je dále opřen o Millovu metodu souladu, kde je srovnatelnost obou případů odůvodněna geograficky (tzn. stejné teritorium, ve stejný časový okamžik). Srovnatelnost znamená, že podobná hodnota převážného množství nezávislých proměnných nám umožňuje k těmto proměnným přistupovat jako ke konstantním, proto je pak můžeme považovat pouze za kontrolní. „*Vymezení většího počtu proměnných jako kontrolních dává možnost účinné kontroly kauzálního vlivu nezávislé proměnné*“ (Drulák, 2008: 68-69). V rámci metody souladu v této práci srovnáváme dva případy, které se shodují v závislé proměnné a zároveň v hodnotě pouze jedné nezávislé proměnné. „*Jestliže se určité případy shodují v hodnotě závislé proměnné a zároveň v hodnotě pouze jedné proměnné nezávislé, musí být tato nezávislá proměnná i proměnnou kauzální*“ (Ibid.: 70).

Výše popsaná metoda komparativní studie kontrastu konceptů je použita za účelem popsání dosahování cílů E-K politiky EU ve strategii Evropa 2020 u dvou jinak v zásadě

² V důsledku komplexní povahy sociální reality stojíme obvykle před problémem většího počtu proměnných, které musíme vzít v úvahu. Na rozdíl od statistické analýzy nemůžeme v komparativní studii kontrolovat proměnné zkoumáním jejich korelací ve větším počtu případů. Musíme se zaměřit pouze na malé množství zkoumaných případů. Proto se přistupuje k redukci počtu proměnných a to buď 1) zvýšením počtu případů, 2) omezením na analýzu několika klíčových proměnných a ostatní proměnné vypustit, nebo 3) sdružením všech relevantních nezávislých proměnných do několika proměnných klíčového významu (Drulák, 2008: 67-68; Collier, 1993: 111).

odlišných států. Požadované informace a data byly získané přes analýzu sekundárních dat, relevantních dokumentů. Cílem této práce je zodpovězení hlavní výzkumné otázkou, která zní: *Jak Bulharsko a Dánsko plní E-K cíle Evropy 2020, se zohledněním odlišných predispozic, které jsou způsobené rozdílným vývojem obou států?*

Dále budeme pracovat s plněním strategie Evropa 2020 jako se závislou proměnnou a predispozicemi státu, jako proměnnou nezávislou. Jak doporučuje Drulák, pod klíčovou nezávislou proměnnou predispozice státu, se skrývá několik relevantních proměnných (viz tabulka 1.), jako kauzální nezávislou proměnnou považujeme dále délku členství v EU.

Celá práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část se věnuje zasazení tématu do souvislostí. Stručně shrnuje E-K politiku Evropské unie, podrobněji se věnuje samotné strategii Evropa 2020 a detailně rozebírá E-K cíle a související faktory. Mimo vymezení E-K politiky jsou zde přiblížené predispozice Bulharska i Dánska pro jejich vývoj v oblasti energetiky a klimatu. Těmito predispozicemi jsou sociální transformace, environmentální geopolitika a členství v EU.

O sociální transformaci, jako hlavním problému udržitelného rozvoje³ státu, se ve svém článku zmiňují Jindřichovská a Purcarea (2011). V jejím rámci jsou zde definovány faktory, jako je hodnoty, kultura, identita a chování (Club of Rome, 2001, cit. dle Jindřichovská a Purcarea, 2011: 204). Sociální transformaci můžeme dále konceptualizovat jako přeměnu společenského chování v rámci vlivu modernity a postmoderny, kdy se společnost stává společností konzumu a jedinec se v rámci globalizace stává světoobčanem. Tato sociální tranzice vede jedince ke změně vnímání prostředí, ve kterém se pohybuje a vlivem faktorů, jako je globalizace nebo rychlý rozvoj technologií, zde pro něj vyvstávají nové výzvy a problémy, se kterými se musí vypořádat. To všechno má vliv na proměnu jeho tradičních hodnot, kulturu a celkové chování. Rozvoj západní společnosti k postmodernímu přístupu k životu vede k novému fenoménu identity ekologického občanství, které podle Smitha (1998, cit. dle Giddens, Sutton 2013: 190-191) vychází z toho, že veškeré lidské aktivity by měly být posuzovány z hlediska jejich účinku a dopadu na životní prostředí. Současně požaduje zásadní změny v moderních společnostech ve vnímání životního prostředí,

³ „Koncepte udržitelného rozvoje představuje alternativní model vývoje společnosti oproti dominující industriální ekonomice. Odráží přirozené environmentální limity hospodářského růstu. Politiky založené na této koncepci prosazují uvedení hospodářského a společenského vývoje do souladu s kapacitami ekosystémů, se zachováním přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro nynější i příští generace“ (Ministerstvo životního prostředí, 2008-2015). Pojem udržitelný rozvoj se úzce prolíná s E-K politikou, je v souladu s jejími cíli (viz dále v textu) a přispívá k jejímu dosahování.

hlavně změnu v chování jedinců a o tom E-K politika EU v konečném důsledku je (Beck 2011).

Environmentální geopolitika, oproti klasické geopolitice⁴, reaguje na měnící se společnost, globalizaci, klimatické změny a vidí v tom nové geopolitické okolnosti (Dalby, 2012: 2-4). Podle Dalbyho její podstata pro další generace už není o válečných plánech a moci, ale o plánech spotřeby energií, strategiích jak do budoucna zajistit udržitelný chod měst, přísunu potravin a funkční infrastruktury. Jsme na počátku toho, kdy se formuluje nová postmoderní konfigurace autorit, která vypadá výrazně jinak oproti geopolitickému modelu minulých desetiletí. V době, kdy už to není o tom hrát velkou hru, ale také o tom vytvořit si „udržitelnou herní plochu“. Neúspěch v prosazení těchto inovací může mít kontraproduktivní důsledky, které povedou politické elity k navrácení se zpět ke klasické definici geopolitiky (2012: 12-13). Na základě environmentální geopolitiky budou pro práci důležité faktory vycházející z Dalbyho článku *Environmental Geopolitics in 21st century* a to: vývoj postoje vlády k energetice a klimatu, geografická poloha státu, energetická bezpečnost a energetická infrastruktura (2014).

Geografická poloha definuje prostorové rozložení státu v rámci mezinárodního systému se specifickým reliéfem zemského povrchu, který determinuje jeho síly v prostoru, zemědělskou produkci a má specifické nerostné bohatství (Ibid., 2014). S tímto faktorem úzce souvisí energetická bezpečnost a infrastruktura státu. Definice energetické bezpečnosti závisí na prostředí, o kterém se v její souvislosti bavíme. Luft a Korin si kladou otázku, jestli vůbec existuje jednotná definice, která může zahrnout zájmy všech stran, jako jsou producenti, spotřebitelé, exportéři, importéři a tranzitní státy. Rozlišují definici zvlášť pro rozvojové⁵ a vyspělé státy. Tato práce vychází z definice pro vyspělé státy. Pro tyto části světa kde jsou lidské potřeby více komplexní, je energetická bezpečnost hlavně o spolehlivosti dodávek, přístupu ke zdrojům v požadovaném množství, finanční dostupnosti a ochraně před výpadky. Energetická bezpečnost státu úzce souvisí s jeho samotnou energetickou situací, a jak hodně je zranitelný vůči výpadkům dodávek (Luft a Korin, 2009: 5-6). V tomto směru Jamet udává, že přerušení dodávek ropy má spíše krátkodobý charakter, díky rozsáhlým možnostem přepravních sítí a rychlému přizpůsobení světových cen, každé přerušení má ale vždy těžký

⁴ Geopolitiku v klasickém pojetí definuje Krejčí (2014: 536) jako teoreticko-metodologický přístup, který studuje zákonitosti vlivu zemského povrchu na politiku státu a zákonitosti pohybu síly v prostoru, vycházející z geografického determinismu a sociálního darwinismu.

⁵ Více jak čtvrtina světové populace trpí těžkou energetickou chudobou, kdy nemají žádný přístup k elektřině, nebo trpí chronickými výpadky elektřiny z důvodu nespolehlivého rozvodného systému. Nad to všechno stále kolem 40 % světové populace spoléhá na dřevo, posklizňové zbytky a živočišný odpad, jako na hlavní zdroj pro vaření a topení.

dopad na ekonomiku. Oproti tomu odstávky zemního plynu můžou trvat déle a způsobit vážné potíže a to díky segmentovanému trhu a relativně neflexibilní infrastruktuře. Trh s uhlím je také roztržitý, cenová nestabilita zde zůstává dlouhodobou starostí s tím, jak jsou dodávky fosilních paliv čím dál tím méně pružné, koncentrované do rukou malého množství producentů a hrozí zde nečekané zvýšení cen v důsledku politické nestability. Proto se státy snaží o dosažení energetické stability rozložením co největšího energetického mixu (2012:18). Na to se úzce váže faktor energetické infrastruktury, která ukazuje na současný technologický stav přepravní možností státu, energetický mix a množství přeshraničních přechodů. Vyspělá a spolehlivá síťová infrastruktura představuje jeden z hlavních prvků bezpečnosti dodávek a současně i konkurenceschopnosti energetiky jako celku (MPO, 2012: 22). Vyspělost a míru energetické infrastruktury definujeme jako zajištění nezbytných dodávek energie pro spotřebitele i při skokové změně vnějších podmínek. Cílem je fungování nejdůležitějších složek infrastruktury státu, ekonomiky i zajištění obyvatelstva v případě nouzových podmínek (Ibid.: 17).

Predispozice délka členství v EU zahrnuje mimo délky členství v EU i samotný vliv členství na E-K politiku v daném státu a postoj vlády členského státu k E-K politice EU. Jak bylo zmíněno výše, tato proměnná je kauzální nezávislou.

Výběr států Bulharska a Dánska, je opřený o Millovu metodu shody, kdy jsou oba státy ze stejného geografického prostoru EU a platí pro ně stejná závislá proměnná, plnění strategie Evropa 2020, ale v ostatních porovnávaných bodech jsou oba státy velice kontrastní. Dánsko, můžeme zařadit mezi staré členské státy, do Společenství vstoupilo v roce 1973. Jeho vývoj v druhé polovině 20. stol. můžeme označit za kontinuální, během kterého se rozvíjel tzv. stát blahobytu. Prioritou je pro něj ochrana klimatu a „zelená Evropa“, dlouhodobě prosazuje energetické úspory a je světovým lídrem ve větrných technologiích. Oproti tomu Bulharsko vstoupilo do EU v roce 2007, tedy v době zavádění strategie 2020 bylo novým členským státem. Diplomatičké vztahy s ES navázalo už ke konci roku 1988, po pádu totalitního režimu. Jeho vstup se ale prodloužil z důvodů nedostatečné strukturální připravenosti, politického odkazu minulého režimu, s tím souvisejícími ekonomickými problémy a problematikou se zastaralou energetickou infrastrukturou. Prioritou státu je v současné době stále hlavně socioekonomický rozvoj regionů, zlepšování infrastruktury a boj s dlouhodobým poklesem počtu obyvatelstva (Národní strategie 2012-2022, 2012: 4; Passy, 2012).

V druhé části práce je provedena samotná komparace, kde je nejprve představeno, jak Bulharsko a Dánsko plní E-K cíle Evropy 2020. To je posouzeno na základě dokumentů vypracovaných Evropskou komisí: hodnotících zpráv Evropské komise k jednotlivým státům a speciálních doporučení Komise; zpráv o členských zemích vydávaných pravidelně Komisí v rámci Evropského semestru, které přinášejí doporučení jednotlivým státům za období 2011-2016; a sdělení Komise „Smarter, greener, more inclusive“ z roku 2015 nebo „Jak pokračuje Evropa 2020: strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění“ z roku 2014. Tomu následuje porovnání států mezi sebou a jejich postupu na základě predispozic, sociální transformace, environmentální geopolitiky a délky členství v EU. Tyto predispozice jsou pro komparaci důležité, kvůli odůvodnění současného stavu na základě stavu předcházejícího. Pokud chceme dosáhnout změny v oblasti energetiky, průmyslu a v environmentálním chování občanů, tak musíme na tuto změnu pohlížet jako na dlouhodobou záležitost, na které je potřeba pracovat soustavně. Proto je důležité si pro plnění strategie Evropa 2020 uvědomit environmentálně-geopolitické souvislosti a s tím související sociální transformaci, kterou sledujeme od konce druhé světové války, jako významného mezníku, který byl zlomový pro vývoj evropské společnosti směrem k postmodernitě. Konečným důležitým faktorem je postoj státu ke společné E-K politice, a jaký vliv na jeho chování v energetice a klimatu má délka členství v EU.

Výsledkem komparace by mělo být zhodnocení koncepce E-K politiky ve strategii Evropa 2020 u obou států se zohledněním odlišných predispozic a nastínění dalších možností, jak by se toto téma dalo na základě zjištěných výsledků rozvíjet.

2 Energeticko-klimatická politika Evropské unie

Pojmy energetika a klima se v poslední době stávají neoddělitelnými. Ve svém okolí si můžeme povšimnout moderních trendů, jako je automatizace, zvyšování výroby a zvyšování spotřeby energií, služeb i materiálních věcí. Zároveň se čím dál tím častěji poukazuje na problémy vztahující se k životnímu prostředí a klimatu. Tyto dva proudy jsou na sebe úzce navázané. Bez snižování spotřeby energií, přechodu k ekologičtějšímu chování a celkově úpravě našeho moderního stylu života se budou klimatické a ekologické problémy jenom zhoršovat. Proto je potřeba mluvit o energetice a klimatu současně. Díky rozvoji vědy přibližně víme, jaké procesy tyto problémy způsobují nebo urychlují, a díky rozvoji technologií víme, jak spotřebu energií mnohonásobně snížit a jak přeměnit výrobu ve více šetrnou k životnímu prostředí. EU podporuje tento směr a v následující kapitole je popsán, jak se přístup Unie během let vyvíjel a jak se tyto témata promítla ve strategii Evropa 2020.

2.1 Vývoj energetické politiky od 50. let po současnost

Energetická politika prošla od počátku evropské integrace velmi dynamickým a překvapivým vývojem. První zmínky o společné energetice jsou obsaženy již ve smlouvě o ESUO z roku 1952. Ještě v 50. letech byla v zakládajících státech všechna energie z 80 % závislá na uhlí a z 10 % na ropě. V té době se předpokládalo, že uhlí zůstane tím nejdůležitějším zdrojem energie. Úspěchy ESUO byly ale dočasné a výzkum, rozvoj technologií a světové události se udávaly jiným směrem. Od 50. let začala být postupně dáována stále větší pozornost ropě a začal se měnit evropský energetický mix směrem k jádru, jako zdroji „neomezených možností“. Tomu následoval v roce 1957 vznik Evropského společenství pro EURATOM. Tato organizace ale byla opět vedena spíše politickou snahou, a až sekundárně byla zaměřena na energetickou integraci. Římská smlouva z roku 1957 o Evropském hospodářském společenství se nijak podrobně energetickým otázkám nevěnovala, ale vymezila určitý rámec, který ovlivňoval energetický sektor. Do tohoto rámce spadal společný trh s volným pohybem, regulací kvantitativních omezení na import a export. Na počátku 70. let bylo 60 % primární energetické spotřeby závislé na ropě, 25% podíl mělo uhlí a stále se zvyšoval podíl zemního plynu. Ropa se tímto stala strategickým zdrojem a vyměnila tak v prvenství uhlí. Přesto, že se zde objevovaly snahy reagovat na tuto změnu ze strany evropských institucí, tak zde nebyla provedena žádná změna v přístupu k novému energetickému mixu, oproti původní strategii z 50. let. Neschopnost autority reagovat na tuto změnu se těžce projevila v období ropných šoků, které vyvolaly debatu o energetické

šetrnosti, bezpečnosti a lepším hospodaření s energiemi (Duffield a Birchfield, 2011: 2-4). Reakcí Komise byla Rezoluce o energetických cílech společenství pro rok 1990, kterou v roce 1980 přijala Rada. Toto rozhodnutí ale opět bylo spíše ukázkou politické vůle než aktu, protože od 80. let 20. stol. byla v důsledku pádu cen ropy a následné stability ropného trhu odsunuta energetická politika EU mezi méně prioritní oblasti.

Obnovu zažila až s vytvořením Jednotného evropského aktu z roku 1986. Společný trh vytvořil větší tlak na společnou energetickou politiku a na liberalizaci energetického sektoru. Přípravy jednotného trhu začaly v roce 1988 a v devadesátých letech se začala rozpracovávat i idea přístupu třetích stran⁶. Výrazný posun v přístupu k energetice přináší Smlouva o EU z roku 1992, ve které ale byla energetika zahrnuta jen do článků 130s a 129b a to kvůli odporu členských států. Nadále tedy zůstávaly zásadní otázky, jako je energetický mix či jednání s dodavateli energií v rozhodování národních států. EU se prostřednictvím Komise dále jen snažila určit obecný směr, jakým by se evropská energetika měla udávat (Černocho, Zapletalová, 2012; Jehlička, 2001, s. 5–8; Eur-lex, 2011).

Do roku 2002 byla energetika celou dobu vedena smlouvou ESUO, která ale byla podepsána na padesát let. Od té doby byla energetická oblast ošetřena jen dílčími zákony, a zatímco můžeme pozorovat v ostatních oblastech, že dochází v průběhu let ke stále hlubší integraci, v oblasti energetiky po roce 2002 úroveň integrace dočasně poklesla. Jedním z návrhů na řešení tohoto problému byla energetická unie. Návrhy na její vytvoření zaznívaly už během energetických krizí v druhé polovině 20. stol. a začaly sílit po roce 2000. Velkým prosazovatelem byl například Jacques Delors s projektem *Evropského energetického společenství*, který ale neuspěl. Významným krokem k energetické unii byla během té doby alespoň jistá liberalizace trhu s energiemi a kroky Komise, jako vytvoření Zelené knihy z roku 2006: *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*, která jednoznačně ukazuje další směřování EU. Následný třetí liberalizační balíček z června 2007, ale už výrazným pokrokem nebyl a integrace poklesla kvůli rozpolceným názorům a přístupu členských států. Eurokomisař pro energetiku A. Piebalgs sdělil, že pro něj necítí dostatečnou podporu a vyjádřil nad dosavadním vývojem zklamání v reakci na přístup členských států. Státy na tento balíček reagovali dvěma otevřenými dopisy, první zformulovaný dánským ministrem energetiky F. Hansenem a spolupodepsaný ministry Finska, Belgie, Nizozemí, Rumunska, Španělska, Švédska a Velké Británie, byl povzbuzující, ale následující druhý dopis byl výrazně proti, oporu měl ve státech Francie, Německo, Lotyšsko, Rakousko,

⁶ Provozovatel i majitel sítě, by měli do ní umožnit vstup i třetím stranám, menším výrobcům.

Bulharska, Kypru⁷, Řecka, Lucemburska a Slovenska (Černocho, Zapletalová, 2012: 76-77; Jehlička, 2001, s. 5–8; Eur-lex, 2011).

Změna v evropské energetické politice přišla až s Lisabonskou smlouvou, která zavádí energetiku mezi oblasti sdílených pravomocí a dává jí nový právní základ, který postrádala v smlouvách předcházejících⁸. Cíle energetické politiky podporují tržní nástroje, jako jsou „*daně, dotace a systém EU pro obchodování s emisemi; rozvoj energetických technologií, zejména technologií pro energetickou účinnost a obnovitelnou nebo nízkouhlikovou energii; a finanční nástroje Společenství*“ (Eur-lex, 2007). Evropská energetická politika zavazuje EU k ekonomice s nižší spotřebou založenou na bezpečnější, konkurenceschopnější a udržitelnější energii. Energetické cíle, zahrnují zajištění řádného fungování vnitřního trhu s energiemi, zabezpečení strategických dodávek, konkrétní snížení emisí skleníkových plynů způsobené výrobou nebo spotřebou energie a jednotný postup EU na mezinárodní scéně (Eur-lex, 2007).

S úspěšným návrhem projektu energetické unie přišlo až v roce 2014 Polsko, jehož hlavní motivací byla vysoká energetická závislost na Rusku. (Euractiv, 2015) V souvislosti nejen s aktuální situací EU, z hlediska energetické bezpečnosti, má plán energetické unie, silné zastání a podle místopředsedy Evropské komise Maroše Šefčoviče je „*nejambicióznějším projektem v energetice EU od dob Evropského společenství uhlí a oceli*“ (Jehlička, 2001, s. 5–8; Euractiv, 2014). Balíček opatření pro energetickou unii byl Komisí zveřejněn 25. února 2015. Sestává z rámcové strategie k vytvoření energetické unie, sdělení o koncepci EU ohledně nové celosvětové dohody o klimatu a sdělení o opatřeních nutných k dosažení 10% cíle propojení elektrických sítí do roku 2020. „*Cílem balíčku opatření pro energetickou unii je zajistit cenově dostupnou, bezpečnou a udržitelnou energii pro Evropu a její občany*“ (Evropská rada, 2016).

2.2 Vývoj klimatické politiky od 90. let po současnost

Tématika klimatických změn je mladší, v EHS/EU se řeší od počátku 90. let 20. stol., kdy se členové evropské Komise, zúčastnili jednání o Rámcové úmluvě Organizace spojených národů (OSN) o změně klimatu, která byla přijata 9. května 1992 v New Yorku. Následně byla tato úmluva ratifikována Komisí přijetím rozhodnutí 94/69/ES, které vstoupilo v platnost 21. března 1994. Důsledkem podepsání rámcové úmluvy byly stanoveny hlavní

⁷ Později odstoupilo z koalice, poté co EK slíbila, vzhledem k jeho velikosti, netrvat na unbundlingu (Černocho, Zapletalová, 2012: 76).

⁸ Viz článek 194 Smlouvy o fungování Evropské unie.

zásady mezinárodního boje proti změně klimatu a přispělo se k prohloubení povědomí světové veřejnosti o klimatických změnách. Nejsou v ní ale uvedeny podrobné závazky jednotlivých států, týkající se snížení emisí skleníkových plynů. Na Rámcovou úmluvu OSN navázal Kjótský protokol, který byl přijat 11. prosince 1997 v Kjótu a představuje jeden z hlavních mezinárodních právních nástrojů boje proti změně klimatu. Evropským společenstvím byl podepsán 29. dubna 1998 a v prosinci 2001 bylo potvrzeno, že Kjótský protokol vstoupí v platnost. Členské státy se zavázaly, že tento protokol ratifikují nejpozději do 1. června 2002. *„Prostřednictvím tohoto protokolu se hospodářsky rozvinuté země zavázaly, že v období let 2008–2012 se celkové emise rozvinutých zemí musí v porovnání s úrovněmi v roce 1990 snížit nejméně o 5 %“* (Jehlička, 2001, s. 5–8; Eur-lex, 2011).

Aktualizací Kjótského protokolu je dohoda, která vzešla z 11. zasedání smluvních stran protokolu, Klimatické konference v Paříži, která se konala v prosinci 2015. Jejím cílem bylo vytvořit právní rámec pro globální klimatickou politiku v dalších desetiletích. Dosáhlo se dohody, že do konce století budou státy udržovat globální oteplování pod hranicí 2 °C⁹, přičemž se budou snažit směřovat k ještě nižšímu teplotnímu cíli 1,5 °C. Mimo to *„by měl svět ve druhé polovině stol. dosáhnout rovnováhy mezi vypouštěnými emisemi a emisemi přirozeně pohlcovanými v přírodě, tak aby byly výsledné emise nulové“* (United Nations, 2015: 2; Euractiv, 2015). EU se staví do role světového lídra v oblasti boje s klimatickou změnou, Pařížská konference pro ni byla zásadní událostí, v rámci které se zavázala snížit emise skleníkových plynů o 40 % do roku 2030 (oproti roku 1990). Zároveň počítá s dlouhodobým interním cílem na snížení emisí o 80 až 95 % do roku 2050. V současnosti EU vypouští asi 7,3 tun CO₂ na hlavu za rok, čím se řadí hned za Čínu, která je v popředí všech emitentů. Pařížská dohoda je dokument, kterému předcházelo mnoho mezinárodních vyjednávání, byl dlouhodobě očekáván a můžeme ho považovat za velký krok v boji proti klimatickým změnám. Nicméně byly přijaty jen klimatické cíle, které nejsou pro jednotlivé státy závazné, a podrobnosti o tom, jak jich svět dosáhne, zatím nebyly dojednány (Ibid.).

2.3 Strategie Evropa 2020

Členové Komise se ve strategii Evropa 2020 snažili zaměřit na největší problémy EU v roce 2010, tedy přetrvávající důsledky ekonomické krize 2008 a stále hlasitější diskuzi o klimatických změnách. Z tohoto důvodu Evropa 2020 oproti předchozím strategiím, které se

⁹ *„Dva stupně Celsia jsou kritickou hranicí, jejíž překročení může vést k závažným dopadům například v podobě extrémních výkyvů počasí či nevratné změně ekosystémů. Zejména pro ostrovní státy je však i dvoustupňová hranice příliš vysoká. Bezprostřední zánik jim totiž hrozí už v okamžiku, kdy se hladina oceánů zvedne o 50 cm“* (Euractiv, 21. 12. 2015).

zaměřovaly hlavně na růst a zaměstnanost, přináší zaměření i na životní prostředí a občany. Strategie Evropa 2020, nahrazující Lisabonskou strategii, je obecná pro všechny členské státy, řeší aktuální problémy s přihlédnutím k různým potřebám a národním specifickým jednotlivých států tak, aby podporovala růst pro všechny. Evropa 2020 vychází z dlouhodobého cíle a to učinit z Evropy do roku 2050 oblast s tzv. nízkouhlíkovou ekonomikou a zredukovat emise skleníkových plynů o 80-90 % (Evropská komise, 2010: 8; European Commission, 2015: 82).

Konzultace o strategii Evropa 2020 byla spuštěna Komisí 24. listopadu 2009. Základní teze byla schválena 11. února. 2010 na Summit EU a 17. června 2010 byla desetiletá strategie Evropa 2020 schválena Evropskou radou. Cílem strategie je „dosáhnout větší zaměstnanosti, hospodářského růstu a vytvořit podmínky pro inteligentní a udržitelný růst, který podporuje sociální začlenění“ (Evropská komise, 2015a). V rámci strategie bylo stanoveno pět hlavních cílů, které musí členské státy EU do roku 2020 dosáhnout. Tyto cíle se týkají „zaměstnanosti¹⁰, výzkumu a vývoje¹¹, otázek klimatu a energetiky¹², vzdělávání¹³, sociálního začleňování a snižování chudoby¹⁴“ (Ibid.). K naplnění stanovených priorit využívá EU i dalších nástrojů, jako je rozpočet EU, jednotný evropský trh nebo zahraničněpolitický program. Důležitým prvkem Evropy 2020 je národní přesah, který se odráží v národních cílech vyjednaných mezi členskými státy a Evropskou komisí s ohledem na hospodářská a sociální specifika daného státu (Ibid.).

Monitoring plnění strategie probíhá v kontextu evropského semestru, což je cyklus koordinace hospodářských a rozpočtových politik na úrovni EU, který se tvoří každých šest měsíců od začátku roku (Ibid.). V březnu 2014 Evropská komise spustila revizi strategie Evropa 2020 a v květnu téhož roku Evropská komise otevřela veřejnou konzultaci, která trvala až do konce října 2014. Na základě výsledků se zjistilo, že se podařilo splnit jen část cílů a to v oblasti vzdělávání, klimatu a energetiky. Nepodařilo se splnit plány v zaměstnanosti, výzkumu a boje s chudobou. Pokračováním navazujícím na tuto revizi je nový rámec pro energetickou politiku a politiku v oblasti klimatu do roku 2030, na kterém se 23. října 2014 dohodli lídři EU a který spolu s dalšími cíli udává a znovu zpřísňuje snížení

¹⁰ Zaměstnat 75 % osob ve věkové kategorii od 20 do 64 let (Evropská komise, 2015a).

¹¹ Investovat do výzkumu a vývoje 3 % HDP EU (Evropská komise, 2015a).

¹² Tzv. cíle „20-20-20“, týkající se emisí skleníkových plynů, obnovitelných zdrojů a energetické účinnosti (Evropská komise, 2015a).

¹³ „Snižit míru nedokončení studia pod 10 % a dosáhnout ve věkové kategorii od 30 do 34 let alespoň 40% podílu vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva“ (Evropská komise, 2015a).

¹⁴ „Snižit alespoň o 20 milionů počet lidí, kteří žijí v chudobě a sociálním vyloučení nebo jsou na pokraji chudoby a hrozí jim sociální vyloučení“ (Evropská komise, 2015a).

emisi skleníkových plynů a to nejméně o 40 % ve srovnání s rokem 1990. Zdůrazňuje větší konkurenceschopnost energetického trhu, bezpečné a udržitelné hospodářství a vyzývá k zvýšení podílu energie z energeticky obnovitelných zdrojů (RES) nejméně na 27 %, což je cíl závazný pro celou EU (Evropská komise, 2015a; Euractiv, 2014; Zastoupení v ČR, 2015).

2.4 Energeticko-klimatické cíle

EU je druhým největším světovým spotřebitelem energie, ročně spotřebuje kolem 1 666 Mtoe¹⁵, což vychází více jak 1 000 EUR na osobu za rok. V roce 2012 byla konečná spotřeba skoro stejná jako v roce 1990, ale mezi těmito lety celková spotřeba energie vzrostla o 12,4 % (Eurostat, 2015b).

Dosažení takzvaných cílů „20-20-20“ v oblasti klimatu a energie, je jednou z priorit Evropy 2020. Podrobněji se to týká snížení emisí skleníkových plynů o 20 % oproti úrovni roku 1990, zvýšení podílu energií z obnovitelných zdrojů v konečné spotřebě energie na 20 % a posun ke zvýšení energetické účinnosti o 20 %. Jednotlivé cíle jsou implementovány do podoby vnitrostátních cílů tak, aby každý členský stát mohl kontrolovat, jak je na tom v porovnání s ostatními členskými státy. Zároveň se jedná o cíle, kterých lze dosáhnout skrze kombinaci opatření ze strany členských států i Evropské unie (Euractiv, 2014; Evropská komise, 2015a). Cílem Evropy 2020 je oddělit hospodářský růst od využívání zdrojů a spotřeby energie, snižování emisí CO₂, zvýšit konkurenceschopnost a podpořit větší energetickou bezpečnost. Splnění cílů v oblasti energie by mohlo mít za následek ušetření až 60 miliard EUR na dovozu ropy a plynu do roku 2020. Další pokrok s integrací evropského energetického trhu může přidat další 0,6 % na 0,8 % HDP. Navíc splnění cíle 20 % podílu RES na konečné spotřebě má potenciál vytvořit více než 600 000 pracovních míst. Stejně tak 20% cíl v oblasti energetické účinnosti by znamenal více než 1 milion nových pracovních míst (Evropská komise, 2010: 13-14).

Všechny cíle Strategie 2020 jsou zvoleny tak, že na sebe vzájemně navazují a je možné tvrdit, že plněním jednoho cíle budou alespoň částečně naplňovány i cíle ostatní. *„Zlepšení výsledků ve vzdělávání pomáhá zvyšovat zaměstnanost a snižovat chudobu; větší podíl výzkumu, vývoje a inovací v hospodářství spolu s rozumnějším využíváním zdrojů přispívá ke zvýšení konkurenceschopnosti a vytváření nových pracovních míst; a investice do ekologických technologií pomáhá zmírňovat klimatické změny a vytvářet nové obchodní příležitosti a nová pracovní místa“* (Evropská komise, 2015a).

¹⁵ Megatonnes of oil equivalent.

Nemůžeme ale čekat, že všechny státy evropské unie budou k problematice životního prostředí přistupovat stejně. Jak už bylo výše zmíněno, Evropa 2020 je obecná pro všechny členské státy, proto je potřeba změřit se i na každé státy zvlášť se specifickými doporučeními, které Komise vydává. V Evropě se v důsledku historických událostí stále lámou dva typy společnosti, společnost moderní a společnost postmoderní, jejichž hodnoty a priority jsou odlišné. Zatímco moderní společnost řeší materiální hodnoty, postmoderní společnost už je má zajištěné a „má čas“ zaměřit se na postmateriální hodnoty, jako je životní prostředí, klima, obnovitelné zdroje nebo zdraví. V momentě kdy Evropská unie stojí před dilematem zaměstnanost nebo ochrana prostředí, neměla by vybírat, ale měla by se snažit propojit obojí a toho ve strategii 2020 docílila. Podle Jamet se od bohatších států EU předpokládá, že k dosažení těchto cílů přispějí více, než chudší státy. V tomto směru má každý stát své specifické cíle, které si sám stanovil v rámci národní strategie (2012: 12).

2.4.1 Související faktory pro dosahování energeticko-klimatických cílů

Témata jako klima a energie jsou velmi širokým pojmem, a i když se dále specifikují na snižování emisí skleníkových plynů, obnovitelné zdroje a energetickou účinnost, tak může být složité si pod nimi něco představit. Text pracuje s pojmy jako obnovitelné zdroje, inovace technologií a energetická chudoba, které s E-K politikou úzce souvisejí a rozvíjí ji. Pro lepší porozumění a uchopení širších souvislostí, jsou proto v následujících odstavcích tyto doplňující faktory krátce konceptualizovány.

Obnovitelné zdroje energie

Obnovitelné zdroje energie jsou nefosilní zdroje, které jsou alternativou k fosilním palivům. Jsou prakticky nevyčerpatelné a mají schopnost se při postupném spotřebování sami obnovovat. Přispívají ke snižování emisí skleníkových plynů, k diverzifikaci dodávek energie a ke snížení závislosti na trzích s fosilními palivy (Kerebel, 2015). Primárními obnovitelnými zdroji jsou vítr, slunce, voda, příliv, vlny, biomasa a zemské jádro. Potenciál, který se skrývá v obnovitelných zdrojích, je ohromný a v současnosti ho zdaleka nevyužíváme, mimo jiné i z technologických důvodů. Každoročně například dopadá na Evropu sluneční záření v takovém objemu, že by 300 krát pokrylo roční poptávku energií v celé EU (Grubb, 1995: 159). V současnosti EU zaujímá v oblasti výroby RES vedoucí postavení a je držitelem 40 % světových patentů (Kerebel, 2015).

Inovace technologií a zázemí pro průmysl

Největším spotřebitelem energií a emitentem skleníkových plynů stále zůstává průmysl a plnění cílů strategie 2020 by bez inovací v tomto směru nebylo možné. A pro tento sektor obzvláště platí, že nejlevnější energie je energie, kterou nespotřebujeme. Díky investicím do energeticky úsporných opatření v průmyslu mohou firmy i závěreční spotřebitelé výrazně ušetřit na tom, co by se jinak vypařilo do vzduchu. Tyto ušetřené peníze může firma následně investovat například do výzkumu a rozvoje své činnosti, nebo na vzdělávání pracovníků. Jak ukazují i mnohé studie, cena energií má vliv na konečný produkt. Zatímco u běžných produktů se náklady na energie projeví z 1-10 %, v energeticky náročných produktech, jako jsou například léky, chemikálie, železo, papír a stavební materiály, jsou ceny energií z celkové ceny výrobku v průměru 15-40 % (State of Green, 2015: 3-9).

Energetická chudoba

Energetická chudoba je fenomén, dostávající se do povědomí veřejnosti od druhé poloviny 20. stol. Obecná definice energetické chudoby je vzhledem k odlišným životním standardům ve světě složitá, stejně jako energetickou bezpečnost můžeme její definici rozdělit pro rozvojové a vyspělé státy. Podle Bazilliana je energetická chudoba definovatelná jako problém nedostatečného přístupu ke zdroji elektřiny, spoléhající se pro účely vaření a vytápění pouze na biomasu (2010, cit. dle Sovacool and kol., 2012: 715). Ekonomický a sociální výbor EU (EESC) ji definoval takto: „*Energetická chudoba nastává tehdy, když domácnost má potíže nebo nemůže vytopit byt na teplotu 18 až 21 °C za cenu, kterou si může finančně dovolit. Přitom musí být zachovány další služby spojené s dodávkou energií, jako je dodávka elektřiny, doprava, internet*“ (Evropský hospodářský a sociální výbor, 2013; Schindler, 2014).

Přestože se používání obnovitelných zdrojů zvyšuje, tak stále většina naší energetické spotřeby je z nenahraditelných zdrojů, jejichž zásoby se zmenšují. Cena energií proto ve srovnání s růstem platů roste neúměrně rychle. Ceny elektřiny v letech 2005 až 2011 stouply v Evropě o 29 %. V roce 2012 nebylo schopno dostatečně vytápět svůj domov téměř 11 % obyvatel EU. Průměrná evropská domácnost vydá 6,4 % svého disponibilního příjmu za energie, z toho dvě třetiny tvoří náklady na vytápění a třetina pokrývá ostatní účely. Rozevírající se nůžky mezi cenami energií a platy vytváří předpoklady pro narůstající energetickou chudobu v EU (Schindler, J., 2014).

3 Bulharsko

V rámci environmentálně-geopolitických souvislostí je pro tuto práci důležité zmínit základní geografické údaje o státu a jeho současném stavu energetiky, stejně tak v rámci sociální tranzice je důležité zmínit základní informace k demografickému stavu obyvatelstva a socioekonomické situaci, protože k těmto souvislostem budeme dále v komparaci odkazovat.

Bulharská republika je středně malý stát s rozlohou 110 879 km², ležící na jihovýchodní straně Balkánského poloostrova. Z topografického hlediska je Bulharsko z velké části hornaté, nachází se zde nejvyšší hora Balkánského poloostrova Musala, měřící 2 925 m n. m., nížiny se nacházejí na severu podél Dunaje a severovýchodě u Černého moře. Klima je zde mírné kontinentální. Přítomnost Dunaje a dalších velkých řek jako Iškar nebo Tundža spolu s klimatickými podmínkami zde vytvářejí velmi vhodné prostředí pro hydroelektrárny. Na jihu země je velký potenciál pro solární elektrárny, který je využitý jen částečně. V oblasti Černého moře je potenciál pro větrné elektrárny (Grubb, 1995: 123).

Počet obyvatel byl na začátku roku 2016 sedm milionů. Z dlouhodobého hlediska si Bulharsko počíná s vysokým úbytkem obyvatelstva způsobeným nízkou porodností a migrací do atraktivnějších lokalit, kde mají lepší podmínky pro život. Maxima populačního růstu dosáhlo Bulharsko v roce 1988 a to necelých devět milionů obyvatel. Od té doby populace klesla o 22 %¹⁶. Pokles obyvatelstva má mimo jiné vedlejší vliv na konečnou spotřebu energií, která se díky tomuto negativnímu jevu zmenšuje (Ministry of Environment and Water of Bulgaria, 2015: 4; Bulharské ministerstvo pro regionální rozvoj, 2012: 2-4; Country metr, 2016).

Z ekonomického hlediska můžeme Bulharsko považovat za průmyslově-zemědělský stát. Je to nejchudší stát EU, jehož HDP dosahovalo podle Světové banky v roce 2014 56,71 miliard USD a HDP v paritě kupní síly na osobu¹⁷ dosahovalo v roce 2014 16 048,44 USD, což bylo ve stejném roce 90 % světového průměru (Trading Economics, 2016b; Eurostat, 2015a). Na bulharském HDP a zaměstnanosti se výrazně podílí i energetický sektor s elektřinou. V roce 2012 pocházelo z tohoto sektoru 4,1 % HDP, přičemž evropský průměr je kolem 2 %. Stejně tak je nad průměrem i podíl energetického sektoru na zaměstnanosti 0,9 % obyvatel. Z pohledu tržní bilance je zde dlouhodobě deficit v energetických produktech

¹⁶ Viz příloha č. 1.

¹⁷ Ukazatel parity kupní síly na osobu (PPP) je pro srovnání dvou států signifikantní, kvůli odlišným cenám statků ve spotřebním koši.

v objemu 5,8 % HDP, je to způsobeno hlavně dovozem ropy a zemního plynu. Těžké dopady měla na bulharské hospodářství ekonomická krize z roku 2008 a důsledky stále přetrvávají. Země je rozdělená do šesti regionů NUTS 2 a jediný jihozápadní region (JZR) je srovnatelný s průměrnými regiony EU, ostatní regiony jsou na tom z pohledu demografického, ekonomického, sociálního a infrastruktury mnohem hůře. Podíl JZR na HDP je 48,3 %, což je skoro rovno příspěvku všech ostatních regionů dohromady. Ze všech nejhůře je na tom severozápadní region. Prognóza vývoje Bulharska je do dalších let podle vlády i zahraničních finančních institucí taková, že bude jen pomalu překonávat ekonomickou stagnaci posledních let. Motorem by mělo zůstat čerpání evropských fondů a růst soukromé poptávky, ale nepředpokládá se výraznější růst zahraničních investic. Deflační tlaky i nezaměstnanost by měly postupně klesat, ale stále zůstává problém stárnutí populace a úbytku obyvatel (BusinessInfo, 2015; European Commission, 2015b).

Z pohledu energetického mixu je Bulharsko závislé především na pevných palivech (BG – 34 %, EU – 17 %), jaderné energii (BG – 23 %, EU – 14 %), ropě, ropných produktech a plynu¹⁸. Obnovitelné zdroje se podílí na konečném výsledku z 11 %, průměr v EU je 12 %. Domácí energetické zdroje jsou v Bulharsku vzácné, těží se zde jen velmi malý podíl ropy a plynu, země je z 60 % závislá na dovozu. Kvalita vytěženého uhlí je nízká a země spoléhá ze 40 % na energii z jádra (Grubb, 1995: 123). V oblasti výroby elektřiny plně pokrývá svoji spotřebu a je významným balkánským exportérem.

Z pohledu energetické bezpečnosti je na tom Bulharsko velmi špatně, protože nemá žádnou diverzifikaci dodávek. Veškerý dovoz plynu a nukleárního paliva jde z Ruska a je závislé jen na jednom plynovodu, podobně je na tom i ropa. Tímto je Bulharsko snadno zranitelné vůči jakýmkoliv plynovým a ropným výpadkům. Ani energetická infrastruktura není v dobrém stavu. Jsou zde potřeba rozsáhlé investice do inovace sítí, které jsou zastaralé, v důsledku čehož zde jsou vysoké energetické ztráty. Dále dostatečně nesplňují bezpečnostní kritéria a neumožňují napojení malých producentů energií z RES. Je také zapotřebí lepšího propojení odlehlých lokalit a řešit problém s vysokým množstvím načerno odebírané elektřiny, velkou korupcí v energetickém sektoru nebo neschopností obyvatel splácet účty. To ale souvisí s faktorem energetické chudoby, kterou trpí vysoké procento obyvatel Bulharska, kdy až 45 % není schopno vytápět svůj domov na adekvátní teplotu. V rámci EU je Bulharsko považováno za nejnáchylnější stát k energetické chudobě¹⁹, přesahuje průměr EU až dva a půl krát. Ceny za elektřinu jsou zde na základě PPP výrazně nad průměrem EU, i

¹⁸ Viz příloha č. 2.

¹⁹ Viz příloha č. 3.

přesto jsou ale pro obyvatele těžko dostupné. Propojovací kapacita pro elektřinu dosahovala v roce 2014 11 %, čímž plní požadavky EU pro rok 2020 (10 %) a předpokládá se, že projekt společného zájmu (PCI), který je podporován v rámci společné energetické unie, pomůže výrazně Bulharsku v modernizaci sítí (European Commission, 2015b: 2-6; Center for the study of democracy, 2010).

3.1 Sociální transformace v Bulharsku

Druhá světová válka byla pro Bulharské císařství zlomová. V roce 1944 na jejich území vstoupila Rudá armáda a 9. 9. 1944 se pod vedením Vlastenecké fronty (VF) uskutečnil převrat za cílem obnovit demokracii a nastavit lepší sociální uspořádání. Následné období mezi lety 1944-1947 bylo pod režimem vlády VF tvořené čtyřmi stranami včetně komunistické, která měla nejsilnější pozici. Tato vláda zpočátku prováděla reformy a uvolňovala režim, ale postupně jak získávala na moci, tak začala používat stejná opatření jako vláda předchozí. Nová státní bezpečnost se stala ještě obávanější politickou policií, než za minulého režimu. Za podpory SSSR probíhala v 50. letech „očista veřejného života“, která byla nejpřísnější z celého sovětského bloku. Během ní bylo souzeno necelých 11 tisíc lidí, z čehož byla čtvrtina odsouzena k smrti. V ekonomické oblasti začala nová vláda s rozsáhlým zestátněním a z iniciativy komunistů byla zřízena Nejvyšší hospodářská rada, která byla prvopočátkem státem plánované ekonomiky.

V roce 1947 začali komunisté s rozsáhlou propagandou a na základě kompromitujících důkazů se jim podařilo odstranit opozici. Ve stejném roce byla schválena nová ústava, kterou bylo Bulharsko prohlášeno za lidovou republiku. Nastal monopol jedné strany, byly znárodněny soukromé průmyslové podniky a probíhal nucený výkup zemědělského inventáře a další přerozdělování majetku. 50. Léta znamenala pro Bulharsko proces rychlé industrializace, protože komunistické vedení plánovalo proměnit stát z agrární na průmyslovou či agrárně-průmyslovou zemi. Díky velkým investicím, levné pracovní síle a pomoci z rozvinutějších komunistických států se to podařilo. Průmyslová výroba vzrostla mezi lety 1939-1956 o 23 % a poměr zemědělské a průmyslové výroby byl téměř vyrovnaný. Proces industrializace byl doprovázen urbanizací. Odliv pracovní síly ze zemědělství a z venkova řešila komunistická vláda sdružováním do výrobních zemědělských družstev. Mimo jiné zde byla stejně jako v ostatních státech provedena kulturní revoluce, vyznačující se státem zavedeným povoleným uměním. Vzdělání obyvatelstva bylo v důsledku historických událostí nízké, na evropské poměry té doby zde byla vysoká negramotnost. Komunistická vláda se tento problém snažila řešit rychlokurzy, které měly nahradit středoškolské vzdělání

dělnické a rolnické třídě, a umožnit jim jít na vysoké školy. Kvalita tohoto vzdělání, ale nebyla vysoká. Zároveň se režim postupně snažil o zvyšování životní úrovně obyvatelstva zaváděním různých sociálních opatření.

Po smrti Stalina následovalo postupné uvolnění režimu, bylo to ale jen na krátko kvůli událostem na podzim roku 1956 v Polsku a Maďarsku. Pod režimem Todora Živkova opět došlo k zpřísnění režimu a pokračovalo se s užším sbližováním se Sovětským svazem. Umělými zásahy do ekonomiky ve stylu zvyšování výkupních cen a novými investicemi se postupně dařilo zvyšovat životní úroveň obyvatelstva, tyto zásahy ale byly z dlouhodobého hlediska neudržitelné. Proto se vláda v letech 1964-1968 snažila přejít z centrálního plánování na tržní socialismus, který se z počátku ukazoval za poměrně úspěšný, ale z politických důvodů byl pozastaven a vrátilo se k němu až po roce 1979.

Bulharský komunistický režim patřil k nejkonzervativnějším a nejrepressivnějším režimům v rámci SSSR, což mělo výrazně negativní vliv na životní úroveň obyvatel, jejich kulturu a hodnoty. Až v sedmdesátých letech se bulharský komunistický režim začal mírně odklánět od ruského vzoru a začal vytvářet vlastní národní tradice. Částečně to bylo díky Živkově dceři, která se stala předsedkyní Výboru pro umění a kulturu a začala Bulharsko propagovat ve světě. Tímto se Bulharsko postupně začalo otevírat západu. Zvyšující se nacionalismus si ale vyžádal konflikty s Tureckou menšinou, která začala být perzekuována, kvůli tomu, že se moc rozpínala a byla po ní požadována úplná asimilace. V polovině osmdesátých let se režim dostal do hluboké hospodářské i politické krize, protože byl ve srovnání s kapitalismem méně výkonný a flexibilní. Stupňovaly se dále konflikty s Turky a Živkov oznámil, že *„každý může mít jen jednu vlast a pokud někdo dává přednost kapitalistickému Turecku před socialistickým Bulharskem, má možnost odejít“* (Rychlík, 2002: 362). Tomuto výroku následoval masivní odchod Turků. Tyto události spolu s nedůslednými reformami vyvolaly chaos, hospodářský rozpad a protesty nejen ze strany Turků, ale i cizích států a následovala mezinárodní izolace. Akce opozice proti Živkovu režimu získávaly od léta 1989 na síle a v důsledku evropských událostí následovala postupná proměna režimu. Živkov byl přinucen rezignovat a s ním padl i komunistický režim. Přeměna pokračovala vznikem nových stran a obnovou státu. V Bulharsku ale byla silně polarizovaná společnost a reformní komunisté, potom co souhlasili k navrácení k parlamentní demokracii, měli stále podporu. Oproti ostatním státům bývalého sovětského svazu zde nenastalo uklidnění a situace se naopak vyostřila (Rychlík, 2002: 332-365).

3.2 Členství v Evropské unii, přístup k EHS a současné postavení v EU

Vztahy s ES začalo Bulharsko navazovat ještě před pádem železné opony a po pádu začalo s vyjednáváním. Finanční prostředky z programu PHARE, které začaly do Bulharska proudit v roce 1990, vedly ke zvýšení důvěry o brzký vstup. Přihláška byla podaná ještě reformovanou komunistickou vládou 14. prosince 1995, ale nebyla zde z její strany vidět žádná snaha o ekonomickou ani sociální změnu, což celý postup ještě spolu s vysokou korupcí zpomalilo. V důsledku nečinnosti měla nová demokratická vláda z roku 1997 vysoké problémy s hyperinflací a recesí. Kostova vláda byla velmi proevropská, ale celou druhou polovinu 90. let se zabývala s velkými makroekonomickými problémy. Uklidnění ekonomiky nastalo až v roce 1999 v důsledku reformy a stabilizace měny. Další překážkou byl průmysl a nekonkurenceschopnost velkých státních podniků a korupce v oblasti justice. V roce 2001 se dostala k vládě strana bývalého následníka trůnu Simeona II. (NDSV), pod jehož vedením byla dovršena integrace. Podařilo se mu provést reformu veřejné správy a soudnictví a prosadit uzavření čtyř bloků jaderné elektrárny Kozloduj, což vyneslo velké vlny nevole ze strany obyvatelstva i části politických elit, protože díky této elektrárně bylo Bulharsko energetickým lídrem Balkánu a velkým zaměstnavatelem. Obecně měl vstup do EU podporu a existoval zde i konsenzus politických stran. Vstup Bulharska až v roce 2007 byl odůvodněn nejistotou evropských institucí, jestli na evropské poměry takto chudá země, s makroekonomickými problémy a problémy demokratizace, by mohla zvládnout reformy potřebné pro vstup, aniž by to neohrozilo ji, nebo EU. V současnosti je Bulharsko v rámci dotací EU čistým příjemcem (Kaniok, Fiala, a Pitrová, 2001: 188-190; Phinnemore, 2012; Dimitrov, 2001).

3.3 Energeticko-klimatická politika Bulharska v souvislostech

Jako nový členský stát Bulharsko čelilo a stále čelí výzvě implementace environmentálního a udržitelného růstu a zavádění ambiciózní E-K politiky EU, zatímco se musí vypořádat s vlastními vnitřními problémy. V současnosti čelí kontinuálnímu proudu nové evropské environmentální legislativy a plnění strategických cílů E-K politiky. Hlavní výzvou je snížení emisí skleníkových plynů, zatímco se bude zvyšovat růst HDP. Dále je potřeba zvýšit energetickou účinnost, aby se snížily dopady na životní prostředí a minimalizovaly ztráty vzniklé v důsledku zastaralých technologií a infrastruktury. (EEA, 2015)

Z historického hlediska byly v rámci komunistického režimu podporované hlavně uhelné, jaderné a vodní elektrárny. E-K politika začala být pro Bulharsko důležitou součástí až zpočátku 21. stol. při vyjednávání svého vstupu do EU. Do té doby bylo pro Bulharsko po pádu železné opony hlavním cílem stabilizovat ekonomiku a vyrovnat se s důsledky centrálně plánovaného hospodářství a celého komunistického režimu. Obecným problémem všech postkomunistických států byla nekonkurenceschopnost na západních trzích. Tyto státy se potýkaly se zastaralými technologiemi, výrobky měly nízkou kvalitu a výroba byla energeticky náročná a neekologická. Ještě v 90. letech se v Bulharsku a dalších postkomunistických státech, objevoval například problém tzv. černých vesnic, kde bylo znečištění vzduchu tak vysoké, že byli občané permanentně pokryti vrstvou sazí. Bulharsko je stále státem s největší spotřebou energií v průmyslu. Energetická náročnost ekonomiky je 669,9 kg ropy na 1 000 EUR, zatímco průměr EU je 143,2 kg (údaj z roku 2012; Eurostat, 2014: 114). Na výši emisí skleníkových plynů měl také vliv vysoký počet dobytka a nadměrné používání hnojiv.

Od 70. let začala vláda podporovat získávání energie z jádra. První jaderný reaktor byl otevřený v roce 1974. Před vstupem do EU byla funkční elektrárna Kozloduj a chystala se dostavba elektrárny Belene, která byla ve výstavbě už od roku 1987. Třetí a čtvrtý reaktor jaderné elektrárny Kozloduj ale musel být v roce 2006 uzavřený, protože nevyhovoval přísným normám EU. Jejich uzavření bylo jednou z hlavních podmínek vstupu Bulharska do EU, díky které se vyjednávání podstatně prodloužilo. V roce 2012 byla zastavena i dostavba elektrárny Belene, proti které se dlouhodobě stavěli ekologové, kteří upozorňovali na možná zemětřesení v té oblasti. V současnosti jsou v provozu dva jaderné reaktory elektrárny Kozloduj a produkují třetinu celkové bulharské produkce elektřiny. Vláda také začala s podporováním RES s cílem plnit požadavky EU, příkladem může být fotovoltaická elektrárna Ořešec nebo větrná elektrárna Kavarna. Po vstupu do EU začaly být RES velmi diskutované i v bulharských médiích a zájem o tuto problematiku a možnost investovat se u obyvatelstva velmi zvýšil. Zároveň se zde objevují i ohlasy proti RES, protože prvotní náklady jsou dražší než u fosilních paliv, to je ale způsobené nízkou informovaností. V konečném důsledku jsou RES mnohonásobně ekonomičtější (World nuclear association, 2016a; ČT24, 2012; ČT24, 2016; Center for the study of democracy, 2010: 72).

Energetická strategie Bulharska z roku 2008 velmi odráží strategické dokumenty EU a jejich cíle do roku 2020. Zároveň je nutné zdůraznit velký vliv uhelného a jaderného lobbingu v zemi. Přestože jsou RES a energetická šetrnost označovány za primární strategické

cíle, tak zůstává energetický mix státu stále výrazně nevyrovnaný směrem k uhlí a jádru. Ze strategie je jasně patrné, že uhlí zůstane hlavním pilířem bulharského energetického průmyslu, do kterého chce vláda nadále investovat. Vyjednávání Evropy 2020 byla dlouhá, Bulharsko se připojilo ke skupině dalších osmi států, které lobbovaly pro vyšší emisní limity. Jako výsledek se Bulharsku, podařilo vyjednat zvýšení emisí o 20 % do roku 2020, což je nejvíce ze všech států EU. Velký vliv na to mělo uhelné lobby, které je v Bulharsku největším znečišťovatelem. V cílech Evropy 2020 si Bulharsko stanovilo jako národní cíl v RES 16 %, což je nižší než průměrný cíl EU. V tomto směru má ale Bulharská vláda velké plány. Do budoucna chce investovat hlavně do hydroelektráren a větrných elektráren, přičemž je jí doporučeno, aby se zaměřila na větší množství malých projektů, které budou řešit lokální problémy energetické nezávislosti a nejsou tolik škodlivé pro životní prostředí jako velké projekty. Nejprve ale v tomto směru musí vyřešit problém energetické infrastruktury, která v současném stavu není schopná zapojit energii z menších komunitních zařízení. Příkladem ale v tomto směru je pro Bulharsko Dánsko nebo Holandsko. Dánsko navíc považuje oblast Balkánského poloostrova za lukrativní prostředí pro své budoucí investice. V oblasti energetické účinnosti jsou cíle Bulharska naopak více ambiciózní než evropské. Svoji energetickou účinnost chce zvýšit o 25 % oproti evropským 20 %. Největší potenciál pro snižování je v oblasti zpracování primární energie a samotném procesu transportu, kde dochází k velkým ztrátám. Je to ale i otázka politického vyjednávání, pro tyto změny jsou potřeba velké investice, o kterých uvažuje Rusko. Tím by se ale ještě více zvýšila závislost Bulharska na jediném dodavateli, což není strategické. Vhodným řešením, které by Bulharsko přivítalo, jsou projekty jako Nabucco, ze kterého ale sešlo, nebo novou nadějí může být projekt South Stream (Center for the study of democracy, 2010: 79-86; Ministry of Finance, 2015: 52-55).

V rámci strategie Evropa 2020 byl v Bulharsku dále vytvořen Národní akční plán pro klimatické změny pro období 2012-2020 a Národní reformní program 2010-2013, který má za úkol zavést opatření jako speciální institucionální těleso v rámci Ministerstva ekonomiky, energií a turismu, jehož cílem má být definovat vládní politiku pro správu nerostných surovin nebo pokračovat v Národní Environmentální strategii 2009-2018. Tyto kroky vláda podniká za účelem snižování a prevence následků klimatických změn, zlepšení kvality vody, životního prostředí, udržitelné spotřeby a produkce, zachování biodiverzity a vytvoření nového vzoru sociálního chování společnosti, aby byla přátelský k životnímu prostředí, podporovali udržitelný rozvoj a aby byli lépe informovaní o životním prostředí (EEA, 2011: 6-7). Po revizi Evropy 2020 v roce 2014 navýšilo své vnitrostátní cíle v oblasti

konečné spotřeby a to se zaměřením na snížení domácí poptávky a poptávky služeb, průmyslu a dopravy. Oproti tomu v oblasti primárních energie své cíle snížilo. Ve snaze zvýšit energetickou účinnost se chce Bulharsko zaměřit na rozšíření železniční dopravy (Evropská komise, 2015b: 4-5; 8).

4 Dánsko

Dánské království je malý stát s rozlohou 43 098 km², ležící na Jutském poloostrově. Do Dánského království patří i Grónsko a Faerské ostrovy, obě území jsou ale autonomními celky a nejsou součástí Evropské unie, tudíž pro tuto práci nejsou významná. Z topografického hlediska je Dánsko tvořeno rovinami a nížinami, nejvyšší vrchol má pouhých 173 m n. m. Podnebí je oceánské a to je spolu s rovinným povrchem příčinou častého větrného počasí, které vytváří vhodné podmínky pro výstavbu větrných elektráren, které zde tvoří většinu energetické produkce z obnovitelných zdrojů. Naopak toto prostředí není s malým podílem vodstva vhodné například pro klasické hydroelektrárny, ale díky velkému pobřeží by se do budoucna dalo využít nově se vyvíjejících technologií, které využívají pro získání energií příliv nebo vlny.

Počet obyvatelstva na začátku roku 2016 přesáhl 5,6 milionů a dlouhodobě má rostoucí tendenci, která je zvyšována poměrně vysokým počtem přicházejících migrantů. Zajímavostí je, že z celkového počtu obyvatelstva téměř 50 % bydlí v Kodaňské aglomeraci. Takovéto množství lidí by z pohledu energetiky a životního prostředí mohlo evokovat spíše negativní environmentální důsledky, ale ve světovém měřítku je tato aglomerace jednou s nejnižšími emisemi CO₂ a jejich dlouhodobý plán je tento cíl ještě snižovat. Ambice jsou tak vysoké především z důvodu, že velká část této oblasti je v případě rychlého klimatického oteplování ohrožena zaplavením (IEA, 2011: 15-16; Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 2015; Jamet, 2012: 24).

Z ekonomického hlediska můžeme Dánsko označit za pragmatický funkcionalistický stát. Řadíme ho mezi relativně bohaté země, jehož HDP dosahovalo podle Světové banky v roce 2014 342,36 miliard dolarů a HDP v paritě kupní síly na osobu dosahovalo 42 776,94 USD v roce 2014, což bylo ve stejném roce 241 % světového průměru (Trading Economics, 2016a; Eurostat, 2015a). Důležitou částí obchodu Dánska tvoří mimo jiné výnosy z těžby ropy a zemního plynu, které jsou také důležitým prvkem v rámci energetické bezpečnosti státu. Z hlediska energetické bezpečnosti, prokazuje dobrou diverzifikaci zdrojů, je jen mírně závislé na dodávkách elektřiny a nezávislé na dodávkách plynu a ropných produktů. Jako jeden z mála evropských států má pozitivní obchodní bilanci energií, v roce 2014 to tvořilo 6,3 % HDP. S vysokým ekonomickým statutem, ale souvisí i vysoká míra industrializace a zemědělství, které mají spolu s transportem na svědomí největší část emisí. Největším emitentem je zemědělství 19 %, což je mnohonásobně více než

průměr EU 9 %²⁰ a emise Bulharska 10,6 %²¹. Dánsko je díky svým klimatickým podmínkám velmi vhodným prostředím pro zemědělství, což z něj dělá důležitý sektor, ale nadměrné množství kusů dobytka a nadměrné hnojení mají své důsledky. V oblasti průmyslu patří mezi státy s nejnižší energetickou náročností ekonomiky 87, 2 kg ropy na 1 000 EUR (European Commission, 2015; Jamet, 2012: 7; Eurostat, 2014: 114).

Z pohledu energetického mixu²² má Dánsko oproti ostatním členským státům EU dvakrát více energie z obnovitelných zdrojů a žádnou energii z jádra. V porovnání s rokem 1995 vzrostl podíl objemu RES na konečné spotřebě z 6 % na 24 %, zatímco spotřeba ropy a zemního plynu mírně stoupla o 3 %. Hlavní je ale pokles spotřeby pevných paliv a to o 18 %. Stav energetické infrastruktury je v Dánsku dobrý, propojovací kapacita pro elektřinu dosahovala v roce 2014 44 %, což je vysoko nad průměrem EU a předpokládá se, že díky projektu společného zájmu (PCI), který je podporován v rámci společné energetické unie, se bude nadále zlepšovat (IEA, 2011: 15-16; European Commission, 2015).

4.1 Sociální transformace v Dánsku

Po druhé světové válce se Dánsko připojilo k západním zemím, využilo nabídky Marshallovy pomoci a stalo se členem NATO a OSN. Od druhé poloviny 50. let se zde začínal rozvíjet tzv. stát blahobytu²³. Dánsko vyvázlo z války mnohem lépe než ostatní státy, zůstala zde neporušená infrastruktura, měli dostatek potravin a lidských obětí nebylo mnoho v porovnání s ostatními státy. Zemědělská produkce, jako silný ekonomický faktor i dnes, brzy dosáhla předválečné úrovně. Přesto zde ale byly znatelné problémy slabé dánské koruny a na to navazující další ekonomické komplikace, stejně tak hospodářské problémy, kterým převládal zastaralý výrobní aparát. Vyrovnilo se to až v průběhu 50. let i přes fakt, že se dánská hospodářská politika v té době velmi proměňovala. Bylo to v důsledku střídání vlády, kdy Liberalisté zastoupeni stranou Venstre, podporovali volnou ruku trhu, zatímco Sociální demokracie podporovala aktivní roli státu. Výraznou pomocí byl Marshallův plán, který pomohl nastartovat dánskou ekonomiku. V konfliktu studené války zaujalo Dánsko zpočátku neutrální postoj a vsadilo na severské obranné společenství spolu s Norskem a Švédskem. To ale netrvalo dlouho a otázka bezpečnosti země byla dále řešena připojením k Severoatlantické smlouvě, kterou dánská vláda představovala veřejnosti jako mírotvornou

²⁰ Údaj z roku 2009.

²¹ Údaj k roku 2013 (Ministry of Environment and Water of Bulgaria, 2015: 9).

²² Viz příloha č. 4.

²³ Stát blahobytu, neboli welfare state se zrodil z idey, že by společnost i jedinec měli dostat co nejlepší možnosti k dosažení stále větší míry bohatství, znamená tedy vysokou životní úroveň, změnu mezilidských vztahů, kultury a politiky (Busck a Poulsen, 2007: 256; 268).

obrannou smlouvu. Nakonec se Dánsko přiklonilo v tomto konfliktu k západu, a to hlavně z důvodů zkušeností z okupace a obav z komunismu. Tyto obavy dále výrazně formovaly následující postoj vlády a stranický vývoj. V roce 1953 došlo ke změně ústavy. Hlavní změnou byla proměna z dvoukomorového parlamentu na jednokomorový, ale podporu občanů si získalo hlavně převedení dědičnosti trůnu i na ženské pokolení (Busck a Poulsen, 2007: 256-265).

Vývoj sociálního státu byl postupný a prosazovaný především Sociální demokracií, která byla v té době největší dánskou stranou. Po válce se občané podle statistik ve 40. a 50. letech tísnili ve velmi malých bytech, které nestačily pokrýt potřebu, byl zde vysoký problém s nezaměstnaností a vládly zde tradiční hodnoty. Doba se ale nesla v podobě převratných objevů a změny přicházely postupně. Mimo jiné novou výzvou bylo získávání energie z jádra, čemuž následovala v Dánsku dlouhá debata o tom, zdali tento trend bude následovat, nebo ne. Do společnosti se celkově postupně dostávaly nové postoje a životní formy, které vedly ještě k hlubšímu prosazování státu blahobytu. V šedesátých letech došlo k politické změně, vznikly nové strany, zájmové skupiny a prosazovala se různá hnutí. Výrazným bylo například ženské hnutí, které bojovalo za rovnoprávnost žen, v čemž byla změna ústavy a rozšíření dědičnosti trůnu velkým pokrokem. Výrazný nesouhlas s tradičními hodnotami se ozýval také ze strany mladých lidí, následující západní rock'n'roll, nebo hnutí hippie. To vše probíhalo v rámci modernizace společnosti, kterou doprovázela vysoká míra urbanizace, vznik nové střední třídy, rozvoj trendu konzumní společnosti, získání nových práv pro ženy a nové informační kanály, které se stávaly důležitou součástí každého dne. Celá tato sociální transformace znamenala zlomový vývoj v historii Dánska, který mimo jiné vedl ke zdvojnásobení HNP mezi lety 1945-1973 a vzniku státu blahobytu, který obrátil naruby tradiční dánské instituce (Busck a Poulsen, 2007: 256-281).

4.2 Členství v Evropské unii, přístup k EHS a současné postavení v EU

Z pohledu vztahů Dánska a EHS, bylo Dánsko zpočátku podřízené evropské politice Velké Británie a z tohoto důvodu vstoupilo do ES až k prvnímu lednu 1973 po boku VB, přestože by mu bylo umožněno vstoupit ještě dříve. Důvody Dánska pro vstup byly čistě ekonomické, hlavně z důvodu jeho obchodních partnerů VB, Spolkové republiky Německo a Itálie. Vstup do EHS měl velkou podporu členů parlamentu, zdůrazňovány byly hlavně ekonomické výhody, ale Sociální demokracie měla problém s nadnárodním charakterem EHS. Tento problém byl vyřešen vstupem Lucemburského kompromisu v platnost. Z počátku byl postoj Dánska k evropské integraci spíše pragmatický a vůči eurofederalismu skeptický.

Specifikem jsou od té doby ve vztahu k EU tzv. antievropská single issues hnutí, která jsou zaměřená na jedno téma a mají významné úspěchy v nadnárodní rovině. Zlom nastal až na přelomu 80. a 90. let, po konci studené války a pádu železné opony, kdy si Dánsko uvědomilo, že může uplatňovat svůj vliv na dění ve Společenství. V 90. letech například podporovalo vstup postkomunistických zemí přes institut Komise. Dnes se z pohledu EU jedná o aktivního člena, který má výraznou roli v EU a je úspěšným mediátorem, negociátorem a důležitým aktérem v oblasti životního prostředí a energetiky. Příspěvek Dánska do rozpočtu EU pomáhá financovat programy a projekty ve všech zemích EU – např. výstavbu infrastruktury, finanční podporu výzkumných pracovníků a ochranu životního prostředí (Europa.eu, 2016; Branner, 1997).

4.3 Energeticko-klimatická politika Dánska v souvislostech

Dánsko staví na dlouhodobé tradici zájmu o obnovitelné energie a větrné elektrárny. Představuje úspěšný příklad státu, který se dokázal přeorientovat z energie z fosilních paliv na vysoký podíl RES. Ještě v roce 1994 bylo necelých 95 % dánské elektrické produkce z neobnovitelných zdrojů. V roce 2014 získávalo Dánsko 29,2 % energií z RES a je tedy schopné do roku 2020 svůj osobní cíl 30 % přesáhnout. Primárními zdroji je biomasa a hlavně větrná energie, čímž je státem s nejvyšším celosvětovým používáním větrné energie na osobu. Průmysl zabývající se vývojem a výrobou větrných elektráren je v současnosti největším industriálním seskupením a zaměstnává přes 20 000 odborníků (Karnoe, Buchhorn: 73-101, in Lafferty, Ruud 2009; Country report Denmark, 2016: 41).

Reorientace na RES začala přibližně před 40 lety, v návaznosti na ropné šoky, kdy se v roce 1973 dostalo Dánsko do situace, kdy nemělo zavedenou žádnou energetickou politiku a bylo z 99 % závislé na dovozu ropy (Country report Denmark, 2016: 41). První program zahájilo už v roce 1976. Od té doby do roku 1989 investovalo do tohoto programu větrných elektráren více jak 25 milionů USD. Tento program byl založený na úzké spolupráci mezi investory a dánskou vládou²⁴ (Grubb, 1995: 168-170). Po ropných šocích byla otázka, jakým směrem se dále bude energetika vyvíjet. Nabízela se zde možnost jaderné energie, která neměla ve vládě výraznou opozici. Přesto ale nukleární energie zpočátku představovala nezbytný nástroj pro docílení vyšší energetické bezpečnosti. V roce 1971 se firma ELSAM rozhodla pro výstavbu jaderné elektrárny. Nakonec ale dánský parlament s malou většinou

²⁴ Úspěšnost tohoto projektu byla následovaná kontraktem na dánské turbíny do Kalifornie za více jak 900 milionů dolarů. Na počátku 90. let bylo přibližně 45 % světové větrné energie zásobeno dánskými turbínami (Grubb, 1995: 168-170).

hlasoval proti povolení stavby. V důsledku následující energetické krize se všechny politické strany, kromě pravicových extremistů, rozhodly pro cestu obnovitelných zdrojů a energetické šetrnosti pod vedením Ministerstva pro bydlení. V celkovém přístupu k energiím z obnovitelných zdrojů ale zastávaly hlavní politické strany a jejich koalice odlišný postoj. Levicová vláda, zahrnující Dánskou sociálně demokratickou stranu a Socialistickou lidovou stranu, vždy silně zastávala RES a měla vysoké ambice motivovat existující energetický trh, který stimulovala přes silné politické nástroje, které prosazovaly RES. Během let 1977-1991 tedy můžeme dánskou vládu označit za relativně stabilní pro-RES blok. V opozici stála Konzervativní lidová strana a Liberální strana jako poměrně skeptické strany vůči RES, s podporou Dánské lidové strany, která zastávala velmi skeptický postoj a podporovala především jádro. Této opozici se během let 1991-1993 skoro podařilo zastavit rozvoj RES a vývoj průmyslu v oblasti větrných elektráren. Po roce 1993, kdy se Sociální demokraté opět vrátili k vládě, se stal ministrem pro Energetiku a životní prostředí Svend Auken, který se během let 1993-2001 velmi zasadil o podporu obnovitelných zdrojů, nových technologií a udržitelného vývoje tím, že našel sponzory a přesvědčil mnohé politiky z opozice o smysluplnosti RES. Toto období někdy bývá nazýváno jako Aukenův režim (Karnoe, Buchhorn: 73-101, in Lafferty, Ruud 2009). Dotace dánské vlády směřovaly nejen na větrné elektrárny, ale mimo to také na bioplyn, solární panely a zavedení těchto technologií do běžné spotřeby. Prosazování obnovitelných zdrojů bylo podpořeno tzv. energetickými daněmi²⁵, zavedenými po ropných krizích a daní za CO₂, zavedenou v roce 1993. Energeticky obnovitelné zdroje měly podporu ve veřejnosti i v širokém spektru politických stran, a hlavně díky tomu zde můžeme vidět konstantní růst a zlepšování (Grubb, 1995: 168-170). V roce 1996 Auken představil plán Energie 21, který obsahoval více jak 100 iniciativ, mířených na snižování CO₂ emisí a další podporu obnovitelných zdrojů ve formě větrných elektráren a zvyšování energetické účinnosti v průmyslu. Aukenův režim se jasně zasadil o to, aby byly RES primární zbraní v politice proti globálnímu oteplování. Po téměř deseti letech vlády Dánské sociální demokracie, získala v roce 2001 nové křeslo centrálně pravicová vláda v čele s Konzervativní lidovou stranou, Liberální stranou a s podporou Dánské lidové strany. Tato vláda začala se silným útokem proti energetické politice i politice životního prostředí bývalé vlády, včetně snižování rozpočtu. Nakonec ale v roce 2004, pod nátlakem Dánské sociální demokracie, Socialistické lidové strany a občanů byla vláda premiéra A. F. Rasmussena

²⁵ Energetické daně byly zavedeny v roce 1992, Dánsko se tím stalo druhým státem po Švédsku, které zavedlo takovéto opatření. Zpočátku bylo zdaněno jen uhlí na výhřev domácností a používané v průmyslu, později se to rozšířilo i na další industriální procesy. Postupně se tato daň navyšuje, aby byla efektivní, což v současné době staví Dánsko do pozice s nejvyšší CO₂ daní v EU (Jamet, 2012: 10).

z pragmatických důvodů²⁶ nucena přistoupit na novou politickou dohodu prosazující RES. I přes toto zdržení Dánsko dosahovalo velkých pokroků, například v plnění směrnice 2001/77/EC o elektřině z energeticky obnovitelných zdrojů, která požadovala po Dánsku do roku 2010 dosáhnout 22,1 % spotřeby energií z obnovitelných zdrojů, tohoto cíle ale Dánsko dosáhlo už v březnu 2004. V dalším vývoji začala být energetická politika podporována i pravicí. Došlo zde tedy ke sjednocení politického názoru v této oblasti, který jen přispívá k dalšímu progresivnímu vývoji státu. V roce 2007 byla Rasmussenovou vládou publikována nová Strategie 2025, která představuje ambiciózní cíl stát se státem minimálně závislým na fosilních palivech bez použití nukleární energie s vizionářskou energetickou a klimatickou politikou. V roce 2012 se vláda rozhodla k přijetí cíle mít do roku 2020 spotřebu elektřiny z 50 % pokrytou větrnými elektrárnami a snížit emise skleníkových plynů o 40 % oproti roku 1990. Mimo jiné dává důraz na to, že energetika a klimatické změny nejsou jen krátkodobou záležitostí a je potřeba na nich pracovat kontinuálně. Z toho vychází strategie do roku 2050, jejíž největší ambicí je úplná nezávislost na fosilních palivech, což by znamenalo, že podíl RES bude 100 %. Pro tyto záležitosti byla ustanovena nezávislá Komise pro změnu klimatu, která dlouhodobě sleduje situaci v Dánsku. Další důležitou organizací je dánské Centrum pro životní prostředí a energii, které každoročně připravuje reporty o dánských pokrocích v oblasti emisí, RES a životního prostředí.

V současnosti je po volbách v červnu 2015 u vlády opět Rasmussenova vláda složená z Konzervativní lidové strany, Liberální strany a Dánské lidové strany a pokračuje ve stejné E-K politice jako vlády předchozí. Jedná se hlavně o daňové úlevy pro domácnosti, které využívají energeticky účinné technologie, daň z energií, které mají změnit chování obyvatel a zvýšit investice do energetické účinnosti a povinné zvyšování energetické účinnosti v průmyslu. V oblasti dopravy, která je v Dánsku výrazným znečišťovatelem, bude nadále pokračovat v investicích do železniční dopravy a daňových úlevách pro vlastníky vozidel s elektrickým a vodíkovým pohonem a vlastníkům, kteří přejdou na vozidla s nižší spotřebou. Dánsko má dlouhodobě zavedenou E-K politiku, která reflektuje a v některých směrech předchází unijní požadavky. Podle průzkumů, pro dosažení cílů Evropy 2020 nebude v Dánsku potřeba žádných dalších speciálních opatření (Karnoe, Buchhorn: 73-101, in Lafferty, Ruud 2009; Country report Denmark, 2016: 12; Evropská komise, 2015b; Jamet, 2012: 6-12 a 23; IEA, 2011: 7-8).

²⁶ Pokračující všeobecná podpora RES, environmentální zájmy voličů a faktor důležitého dánského průmyslu větrných turbín a dalších technologií.

5 Komparace

Tato kapitola se věnuje samotné komparaci Dánska a Bulharska. Nejprve bude představeno, jak oba státy plní E-K cíle. Tomu následuje porovnání států mezi sebou a jejich postupu na základě predispozic: sociální transformace, environmentální geopolitiky a délky členství v EU. Účelem této kapitoly je zodpovězení výzkumné otázky: Jak Bulharsko a Dánsko plní E-K cíle Evropy 2020, se zohledněním odlišných predispozic, které jsou způsobené rozdílným vývojem obou států?

5.1 Plnění energeticko-klimatický cílů 2020 k roku 2014²⁷

Evropská unie si v oblasti energetiky a klimatu vytyčila tři cíle 1) snížení emisí skleníkových plynů o 20 % oproti úrovním roku 1990, 2) zvýšení podílu energií z obnovitelných zdrojů v konečné spotřebě energie na 20 % a 3) posun ke zvýšení energetické účinnosti o 20 %. Plnění cílů je zobrazeno v následující tabulce.

Tabulka 1. E-K cíle Evropy 2020 – EU28

Evropa 2020 - EU28		2010	nejnovější data	cíl
skleníkové plyny (index 1990=100)		85,54	80,2 (2013)	80 (-20 %)
podíl RES na konečné spotřebě (%)		12,8	16 (2014)	20
energetická účinnost (Mtoe)	v primární spotřebě	1 656,4	1507,1 (2014)	1 483
	v konečné spotřebě	1 163,3	1061,2 (2014)	1 086

Zdroj: Autorka textu (Eurostat, 2016a)

Na první pohled EU jako celek udělala výrazný pokrok v rámci energetických a klimatických cílů. Přesto ale, pokud je jejím cílem snížit emise skleníkových plynů do roku 2050 o 80-90 % a stát se nízkouhlíkovou ekonomikou, tak je potřeba v současném postupu pokračovat, zaměřit se podrobněji na jednotlivé státy a podporovat inovace a vzdělávání v tomto směru. Například v cíli snižování emisí je předpokládáno, že se překročí o jedno procento, ale zároveň se očekává, že 13 členských států nedosáhne svých cílů, pokud nyní nepřijmou speciální opatření.

²⁷ K roku 2014 jsou na Eurostatu poslední dostupné údaje.

Významný vliv na současný stav měla ekonomická krize. Mimo snížení emisí, zapříčinila uvědomění si výhod energeticky úsporných technologií. V důsledku plynové krize (2009) způsobené odstávkami z Ruska si státy také více uvědomily rizika velké energetické závislosti. Obě krize prohloubily již značné rozdíly mezi členskými státy, které sice existovaly už před krizí, ale její závažnost odhalila řadu nerovnováh, které se během let nahromadily a následně se výrazně projevily. Zároveň přinesly i potřebu zpětné reflexe a nový směr vývoje (Eurostat, 2016a; Evropská komise, 2015b; European Commission, 2015c: 82-100; Evropská komise, 2014: 8).

5.1.1 Bulharsko

Při zavádění Evropy 2020, byla pro Bulharsko E-K politika poměrně novou oblastí a následné cíle, které strategie stanovila, znamenaly výzvu. V jejich plnění si vede následovně:

Tabulka 2. E-K cíle Evropy 2020 – BG

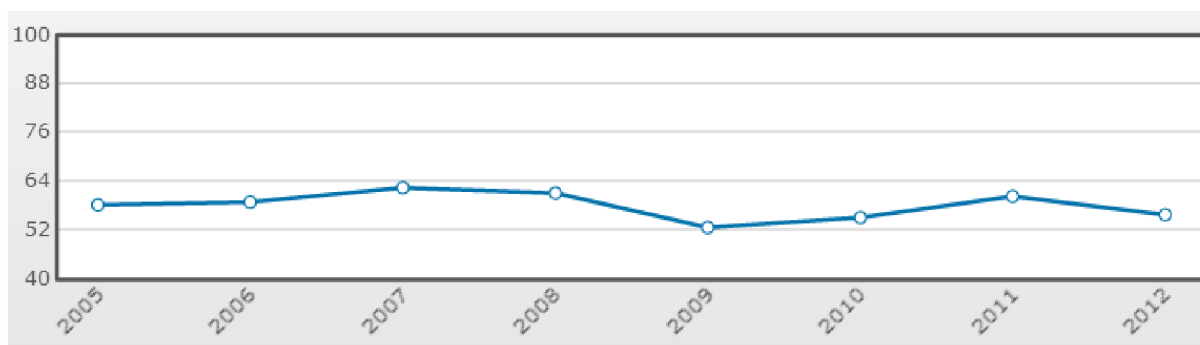
Evropa 2020 - Bulharsko		2010	nejnovější data	cíl
skleníkové plyny (index 1990=100)		55,47	51,18 (2013)	120 (20 %)
podíl RES na konečné spotřebě (%)		14,1	18 (2014)	16
energetická účinnost (Mtoe)	v primární spotřebě	17,4	17,2 (2014)	15,8
	v konečné spotřebě	8,8	9 (2014)	8,6

Zdroj: Autorka textu (Eurostat, 2016a)

V prvním cíli vyjednalo výjimku a to maximální růst mimo sektor ETS až o 20 % do roku 2020. To neznamená, že by v tomto směru chtělo zhoršovat celkovou situaci. Bulharsko má ve svém národním plánu uvedeno, že chce nadále pokračovat v zavádění politik, které povedou ke snížení emisí skleníkových plynů. Možnost navýšení je zde kvůli špatné ekonomice a ta, aby se rozhýbala, může zapříčinit růst emisí. V roce 2010 do ovzduší emitovalo 61,4 mil. tun skleníkových plynů (t s. p), což je výrazné zlepšení oproti výchozímu roku 1990, kdy to činilo 110,3 mil. t s. p. Do roku 2013, ze kterého jsou dostupné poslední údaje, emise dále klesaly až na 56,6 mil. t s. p. Tak nízké hodnoty jsou ale z velké části způsobeny vlivem ekonomické krize, která v roce 2008 zasáhla celou Evropu. Krize způsobila v roce 2009 pokles HDP v EU27 o 4,5 % a díky menší produkci a šetření obyvatelstva začaly

emise klesat celoplošně. Proto, když se na členské státy podíváme individuálně, zjistíme, že situace není tak pozitivní, jak se z tabulek zdá.

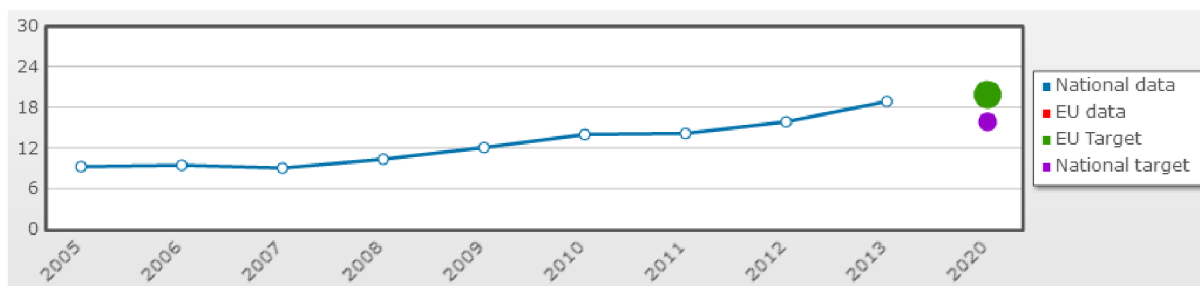
Tabulka 3. Emise skleníkových plynů od roku 1990 v Bulharsku

Eurostat, 2016, cit. dle Evropská komise 2016a

V druhém cíli Evropy 2020 Bulharsko překročilo svůj národní cíl. Evropská komise předpokládá, že do roku 2020 by mohlo při udržení současného tempa dosáhnout 20% cíl EU. V zavazujícím cíli 10 % RES v dopravě dosáhlo v roce 2014 5,3 %, čímž je na polovině cesty k jejímu splnění.

Tabulka 4. Podíl RES na konečné spotřebě v Bulharsku (%)

Zdroj: Eurostat, 2016, cit. dle Evropská komise 2016a

Pro třetí bod je národní cíl zvýšit energetickou účinnost o 25 %. Z tabulky je patrné, že se blíží k cíli, ale zatímco primární spotřeba klesá, tak konečná vzrostla. Snížení primární spotřeby mohly ovlivnit faktory jako zvýšení energetické účinnosti nebo snížení ztrát při transportu. Zvýšení konečné spotřeby mohly ovlivnit faktory jako postupná zvyšující se životní úroveň, snížení cen energií a s tím související snižující se procento obyvatel ohrožených energetickou chudobou. Zároveň je Bulharsko stále státem s největší spotřebou energií v průmyslu. Podle Komise je ale v silách Bulharska, pokud si udrží klesající tendenci, kterou mělo mezi lety 2005-2013, dosáhnout do roku 2020 svých cílů (Eurostat, 2016a; European Commission, 2016a: 62; European Commission, 2015c: 82-100; Ministry of finance, 2015: 52-55; Vobořil, 2014a).

5.1.2 Dánsko

Dánsko v době zavádění Evropy 2020 mělo už dlouhodobě zavedenou E-K politiku a dokonce v cíli podílu RES na konečné spotřebě bylo nad konečným cílem EU. Plnění všech cílů Dánska vypadá následovně:

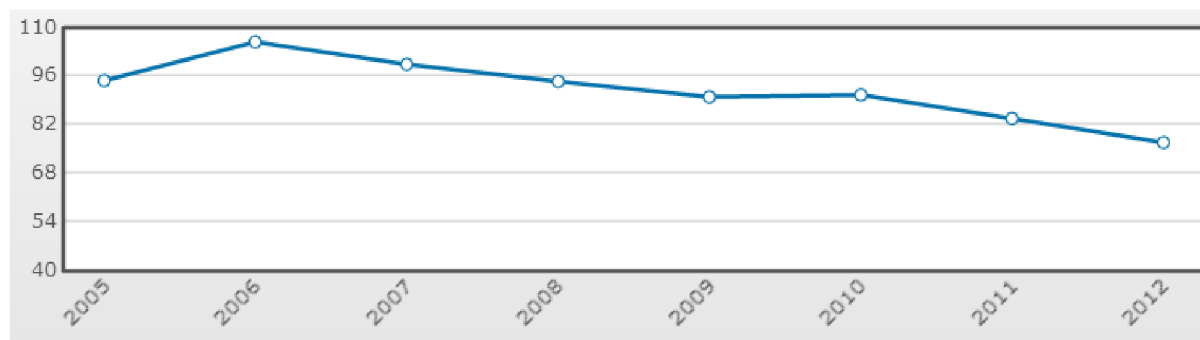
Tabulka 5. E-K cíle Evropy 2020 – DK

Evropa 2020 - Dánsko		2010	nejnovější data	cíl
skleníkové plyny (index 1990=100)		91,36	80,39 (2013)	80 (-20 %)
podíl RES na konečné spotřebě (%)		22,1	29,2 (2014)	30
energetická účinnost (Mtoe)	v primární spotřebě	19,8	16,7 (2014)	17,8
	v konečné spotřebě	15,5	13,5 (2014)	19,8

Zdroj: Autorka textu (Eurostat, 2016a)

Dánsko si pro první cíl stanovilo národní hranici snížení emisí o 20 % ve srovnání s rokem 2005 a podle posledních měření a projekcí se předpokládá, že bude splněn. (European Commission, 2015c: 82-100) V roce 2010 emitovalo 67,6 mil. t s. p. do ovzduší, což je oproti výchozímu roku 1990 75,3 mil. t s. p. jen malé zlepšení. Navíc pokud bereme v úvahu, že křivka s množstvím vypuštěných emisí do ovzduší během tohoto období kolísala. Vrcholu dosáhla v roce 1996, kdy Dánsko emitovalo přes 98,2 mil. t s. p. Klesající tendenci začala mít až v roce 2006, a až v roce 2007 se dostala zpět na úroveň z roku 1990. Do roku 2013 emise klesly na 59,5 mil. t s. p., opět ale i v tomto případě musíme vzít v úvahu velký vliv ekonomické krize.

Tabulka 6. Emise skleníkových plynů od roku 1990 v Dánsku

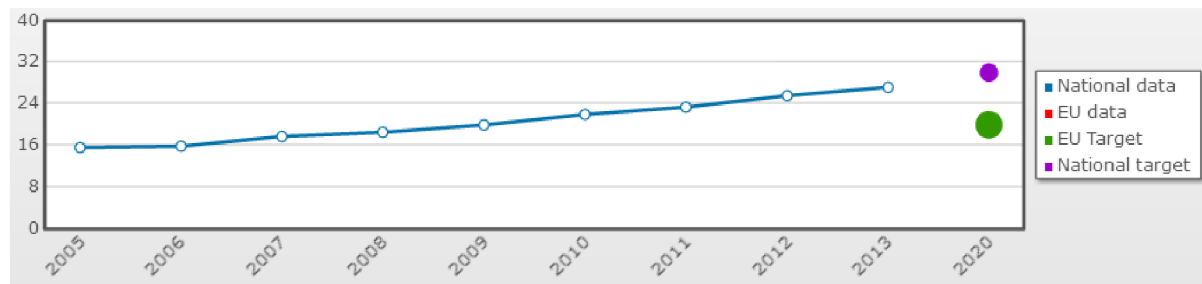

Eurostat, 2016, cit. dle Evropská komise 2016b

V druhém cíli Evropy 2020 si Dánsko stanovilo národní hranici podílu na RES 30 %, čímž o 10 % překračuje cíl EU. V roce 2014 dosáhlo 29,2 % a je pravděpodobné,

že národní cíl překročí. Takovýto posun je zapříčiněn tím, že tato oblast je jednou z priorit dánské vlády, která RES dlouhodobě podporuje. Největší podíl jde z široko rozvinuté sítě větrných elektráren. V zavazujícím se cíli 10 % RES v dopravě dosáhlo v roce 2014 hodnoty 5,8 %, čímž se postupně blíží k jeho splnění.

Tabulka 7. Podíl RES na konečné spotřebě v Dánsku (%)

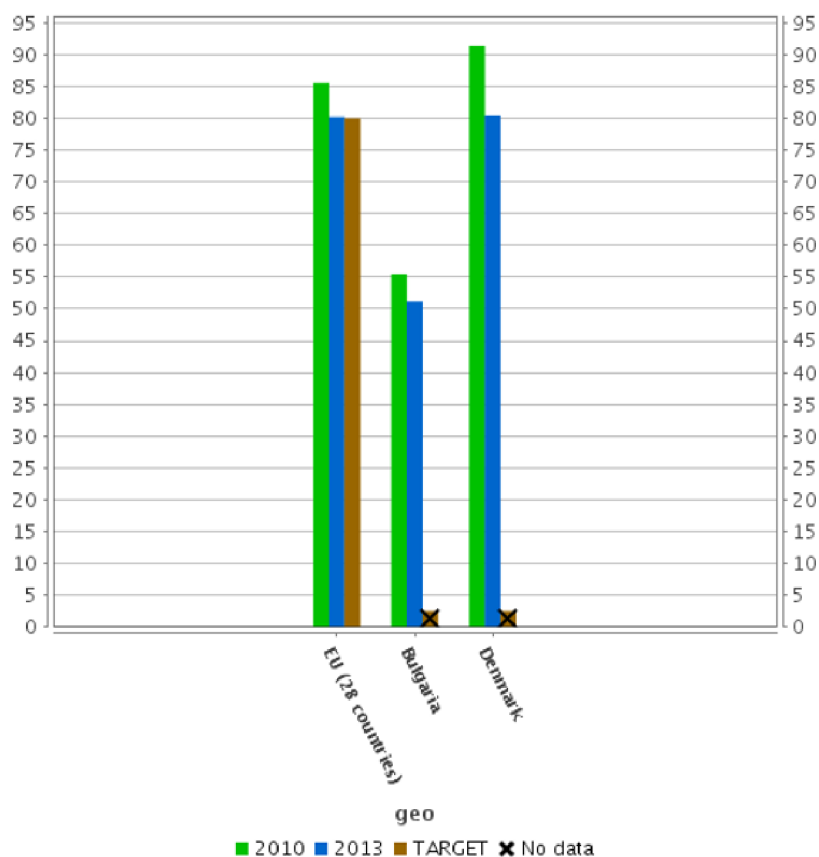
Eurostat, 2016, cit. dle Evropská komise 2016b

V oblasti zvyšování energetické účinnosti se Dánsko do roku 2014 podařilo dosáhnout poměrně vysokého snížení v primární spotřebě a stejně tak se snížila i konečná spotřeba, čímž se mu podařilo přesáhnout národní cíl. Do budoucna chce Dánsko tuto hranici přinejmenším udržet (Eurostat, 2016a; European Commission, 2016b: 41; Danish Government, 2015: 43-47; European Commission, 2015c: 82-100; Vobořil, 2014b).

5.1.3 Shrnutí

Srovnání dosažených cílů obou států mezi sebou (čistě z pohledu průběžných výsledků) je nejlépe patrné na následujících grafech. Pozitivním faktem, který lze z grafů vypočítat je, že v důsledku strategie Evropa 2020 dochází ke kontinuálnímu přibližování se cílům.

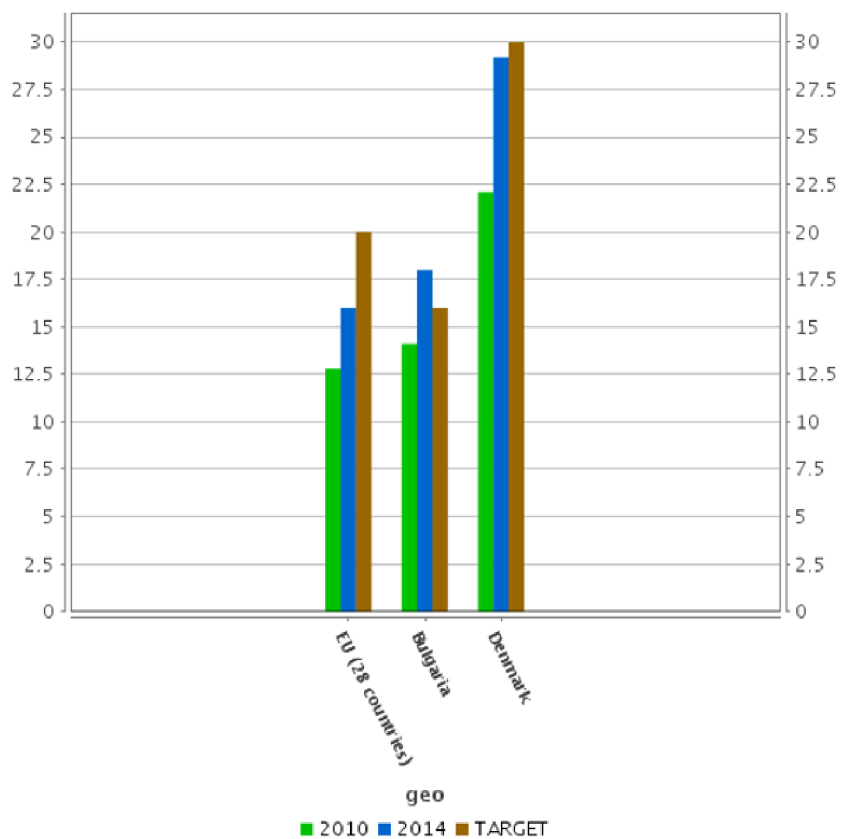
Graf 8. Emise skleníkových plynů (1990=index 100)

Zdroj: Eurostat, 2016b

V dosahování prvního cíle, snižování emisí skleníkových plynů, je mezi oběma státy výrazný rozdíl. Můžeme ale pozorovat u obou oproti roku 2010 trend snižování emisí, což se projevuje i celoevropsky a díky tomu EU míří ke splnění tohoto cíle. Do budoucna je ale potřeba udržet tuto hranici, protože tento pokles byl výrazně ovlivněn ekonomickou krizí a růst ekonomiky je provázen i růstem emisí.

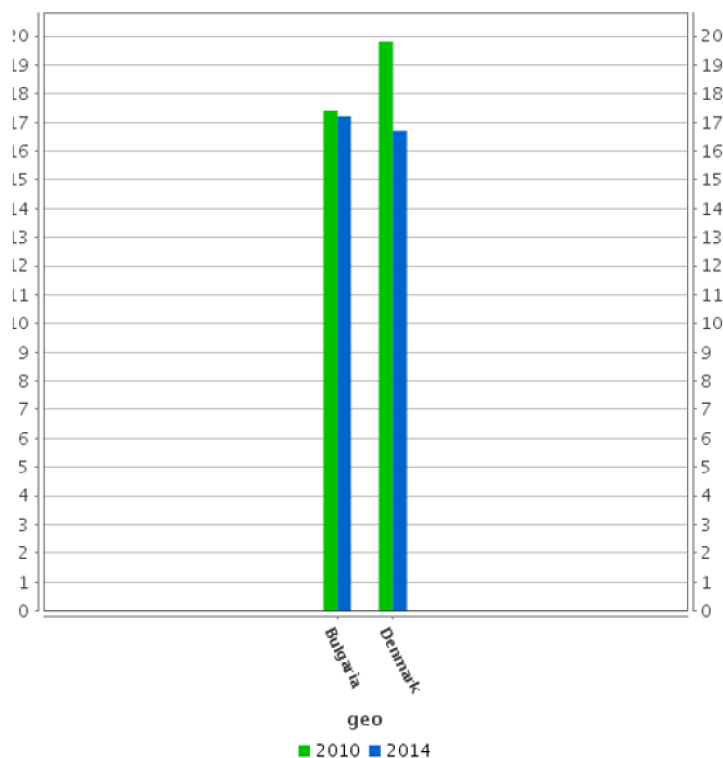
Graf 9. Podíl RES na konečné spotřebě (%)

Zdroj: Eurostat, 2016c

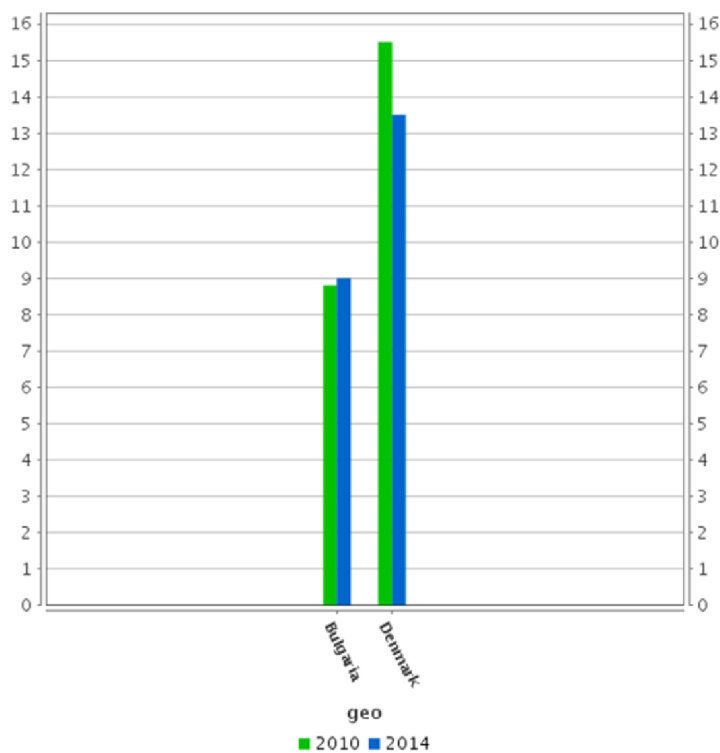
Podíl RES na konečné spotřebě se celoevropsky postupně zvyšuje. Je to způsobené také tím, že tento cíl je z E-K cílů nejdosažitelnější. RES mají širokou podporu obyvatelstva, je to hodně diskutované téma a lidé jsou o nich, oproti ostatním cílům, poměrně hodně informovaní. Představují také zajímavou investici pro investory.

Graf 10. Primární spotřeba energií (Mtoe)

Zdroj: Eurostat, 2016d

Graf 11. Konečná spotřeba energií (Mtoe)

Zdroj: Eurostat, 2016e

Oproti předchozím dvěma cílům je zvyšování energetické účinnosti komplexnějším problémem, protože zahrnuje primární i konečnou spotřebu, na které má vliv hodně faktorů. Zatímco tedy u Dánska můžeme vidět postupné výrazné zlepšení, tak Bulharsko, které se stále potýká se strukturálními problémy, dlouhodobě v plnění těchto cílů kolísá.

5.2 Komparace na základě predispozic

V následujícím textu bude porovnáno Bulharsko a Dánsko se zohledněním odlišných predispozic:

Tabulka 12. Predispozice státu - relevantní proměnné a jejich faktory

sociální transpozice	environmentální geopolitika	délka členství v EU
hodnoty obyvatel	vývoj postoje vlády k energetice a klimatu	Vliv členství na E-K politiku státu
kultura	geografická poloha státu	
identita jedince	energetická bezpečnost (energetický mix, propojovací kapacita)	Postoj vlády k E-K politice EU
chování obyvatel	energetická infrastruktura	

Zdroj: Autorka textu

5.2.1 Sociální transformace

Od konce druhé světové války probíhá v Evropě sociální tranzice, kterou obecně označujeme za modernizaci společnosti. Tato transformace je specifická faktory jako globalizace, rychlá inovace technologií nebo konzumní společnost. Všechny mají vliv na jedince a postupnou změnu jeho hodnot, kultury, identity a chování. Rozvoj Evropy po druhé světové válce se ubíral dvěma směry, které v myslí každého rozdělovala železná opona. Z pohledu východních států je toto období považováno za temné období komunistického režimu, kdy byl celý jejich vývoj ovlivněn Sovětským svazem. Z pohledu západních států je toto období považováno za zlaté období rozvoje státu blahobytu, končící v polovině 70. let s první ropnou krizí (Abrahamson, 2015: 25; Beck, 2011).

Zatímco se Dánsko postupně vzpamatovalo z hrůz druhé světové války, tak se i přes časté střídání demokratických vlád dokázalo poměrně rychle vrátit zpět k předválečné zemědělské a industriální produkci, kterou i díky Marshallovu plánu inovovalo a rozšiřovalo. Oproti tomu Bulharsko se ve 40. letech postupně potýkalo se státním převratem, nástupem komunistické strany, zestátněním a plánovalo první pětiletky. Stejně tak kvalita života občanů byla v obou státech velmi odlišná. Dánsko se rozvíjelo v duchu západní společnosti. Od 50. let se zde rozvíjel stát blahobytu a postupně se měnily tradiční hodnoty občanů. Ženy získávaly více práv a emancipovaly se, mládež se bouřila proti tradicím, stále více lidí dosahovalo vyššího vzdělání a šířily se zde nové informační

technologie. 50. léta v Bulharsku znamenaly především velkou industrializaci, která měla vliv na částečné zlepšení životních podmínek. Lidé se stěhovali do měst a vláda začala zavádět některá sociální opatření jako sociální pojištění apod. Gramotnost a celkové vzdělání byly na nízké úrovni. Nebylo povoleno cestovat na západ a veškeré obchodní i kulturní vztahy se zaměřovaly na Sovětský svaz.

Oba státy se vyvíjely svým odlišným směrem a odlišný postoj zaujaly i v 70. letech, kdy se začalo mluvit o možnosti získávání energie z jádra. Zatímco pro Bulharsko tato technologie znamenala jasné ano, a díky jaderné elektrárně Kozloduj se stalo významným balkánským exportérem elektřiny, tak Dánsko se rozhodlo nepovolit výstavbu jaderné elektrárny a naopak začalo podporovat v té době ještě velmi drahé a technologicky náročné energie z obnovitelných zdrojů. Celý tento vývoj obou států po druhé světové válce měl zásadní vliv na jejich E-K politiku. Dánsko se postupně v 90. letech stalo největším evropským exportérem větrných turbín, vláda podporovala RES a občané díky státu blahobytu a většímu obzoru, který získali díky otevřenosti vlády vůči ES a západu, začali řešit spíše postmateriální otázky, než materiální. Oproti tomu Bulharsko stavělo na pozůstatcích komunistického režimu, který podporoval hlavně uhelné a jaderné elektrárny, má v provozu ještě mnoho zastaralé energeticky náročné technologie. V důsledku rozpadu sovětského svazu řešilo v 90. letech existenční problémy, bylo nekonkurenceschopné na západním trhu a jeho obyvatelé se zabývali hlavně materiálními otázkami. Díky těmto okolnostem jsou dnes oba státy v HDP podle PPP a v energetické náročnosti průmyslu na úplně jiné úrovni, což má v konečném důsledku i velký vliv na plnění E-K cílů.

Tabulka 13. Ekonomické faktory - srovnání BG, DK, EU28

	Bulharsko	Dánsko	EU
HDP v PPP (2014)	16 048,44 USD	42 776,94 USD	35 742 USD
Energetická náročnost ekonomiky (na 1000 EUR)	669,9 kg ropy	87,2 kg ropy	143,2 kg ropy

Zdroj: Autorka textu

Rozdílné sociálně-ekonomické podmínky mají mimo jiné vliv na konečnou spotřebu. Zatímco v nízkosti spotřeby energií v domácnostech patří Bulharsko pod průměr EU, tak v Dánsku to představuje stále jeden z největších spotřebních sektorů. V tomto momentě je ale nutné si uvědomit, jak moc závisí blahobyt státu (HDP dle PPP) na konečné spotřebě energií. Zvyšující se životní úroveň a počet obyvatel v Dánsku má za důsledek zvyšující se spotřebu energií. Díky zavádění energeticky šetrných spotřebičů se to částečně

vyrovnává. U mnohých lidí ale koupě energeticky šetrné televize může vyvolávat pocit, že si díky tomu mohou finančně dovolit koupit například televize dvě místo jedné, což je negativní účinek energeticky šetrných spotřebičů. Nízká čísla, která v případě Bulharska vypadají velmi dobře, mohou být na druhou stranu známkou energetické chudoby a naopak vysoká čísla Dánska mohou být v porovnání například se spotřebou jiných států, jako Nizozemí, velmi dobrá. Podobně je to u transportu, vyšší emise budou mít logicky státy, které mají více aut na obyvatele a větší průmyslovou produkci. Není to tím, že by chudé státy používaly šetrnější auta a technologie, ale protože používají šetrnější dopravní prostředky jako kolo, povoz tažený zvířaty, nebo chodí pěšky. Nemůžeme také ani tvrdit, že to je z důvodu většího environmentálního uvědomění. V případě kdy se zvětší dostupnost levnějšího transportu, by se zde naopak mohl projevit opačný efekt, nárůstu množství aut na člověka, protože projevem vyššího sociálního statutu je vlastnictví a jízda osobním autem. Připustíme-li si ale jak velké jsou v současné době globální nerovnosti, můžeme jen těžko předpokládat, že chudší země budou chtít obětovat svůj vlastní ekonomický rozvoj kvůli environmentálním problémům, jež způsobily převážně bohaté země, které z toho dodnes profitují. Některé vlády rozvojových zemí poukazují na to, že v souvislosti s globálním oteplováním není možné srovnávat dopad marnotratných či luxusních emisí, produkovaných vyspělou částí světa, a jejich vlastních tzv. emisí pro přežití. V tomto případě Dánsko bezesporu patří mezi emitenty tzv. luxusních emisí a Bulharsko částečně také (Giddens, Sutton, 2013: 151, Beck, 2011).

5.2.2 Environmentální geopolitika

Na státy a jejich E-K politiku dále působí i environmentálně-geopolitické faktory. Každý stát má odlišné množství neobnovitelných zdrojů energií a zároveň odlišné podmínky pro obnovitelné zdroje, což je pro jakékoliv jeho další chování v mezinárodním systému zásadní. Na geografickou polohu zároveň navazuje energetická infrastruktura, která ukazuje na současný technologický stav přepravní infrastruktury státu, množství přeshraničních přechodů a determinuje energetickou bezpečnost a s ní související energetický mix. Evropa 2020 ukazuje přímou korelaci mezi snížením dodávek ropy a plynu a energetickou bezpečností Evropy (Evropská komise, 2010: 13).

Tabulka 14. Environmentální geopolitika – srovnání predispozic BG, DK, EU28

		Bulharsko	Dánsko	EU
Geografie státu	Rozloha	110 879 km ²	43 098 km ²	x
	Topografie	z velké části homaté	roviny a nížiny	x
	Nejvyšší vrchol	2 925 m n. m.	173 m n. m.	x
	Vodstvo	tři významné toky, pobřeží Černého moře	žádný významný tok, Jutský poloostrov obléhá Severní moře	x
	Podnebí	kontinentální a středomořské	oceánské	x
Energetický mix (2013)	pevná paliva	30 %	17 %	17 %
	jaderná energie	21 %	0 %	14 %
	ropa	20 %	38 %	33 %
	plyn	14 %	19 %	23 %
	obnovitelné zdroje	11 %	24 %	12 %
Energetická bezpečnost	elektrina	úplná soběstačnost	mírná závislost	x
	ropa	dovoz od jediného dodavatele (Rusko)	těžba na vlastním území a zbytek dovoz	x
	plyn			x
	jaderná energie		x	x
Propojovací kapacita (2014)		11 %	44 %	cíl 2020 10 %

Zdroj: Autorka textu

Z pohledu environmentálně-geopolitických faktorů je E-K politika Dánska i Bulharska ovlivněna dvěma stěžejními faktory. Pro Dánsko je to jeho nízká nadmořská výška, díky čemuž je v důsledku klimatických změn a zvýšení mořské hladiny ohroženo rozsáhlými záplavami z velké části v oblasti kodaňské aglomerace. V případě Bulharska je to energetická závislost na dodávkách ropy a plynu jen od jednoho dodavatele – Ruska. Na základě těchto informací je výše zmíněná E-K politika obou států a jejich vlád o něco pochopitelnější. Pro Dánsko znamenají RES a lobbying ve prospěch RES v EU a na mezinárodní scéně jedinou možnost, jak bojovat proti globálnímu oteplování a zabránit tak problémům plynoucím ze zvyšující se hladiny oceánů. Z pohledu energetické bezpečnosti je na tom Dánsko v rámci Evropy dobře a geograficky je navíc velmi vhodné pro větrné elektrárny, čehož plně využívá. Oproti tomu Bulharsko, pro které je v současnosti jedním

z největších problémů energetická bezpečnost, se s největší pravděpodobností nevzdá jaderné elektrárny, která je největším producentem elektřiny v zemi a pravděpodobně bude ještě nějakou chvíli trvat, než dokáže přejít ze všech uhelných elektráren na obnovitelné zdroje. S energetickou bezpečností v Bulharsku také souvisí i zastaralá energetická infrastruktura, do které jsou potřeba investice, a problém energetické chudoby, kdy si obyvatelé nemohou dovolit dostatečně vytápět své domovy nebo někdy využívají připojení načerno, které zastaralá infrastruktura umožňuje, ale zároveň je velmi nebezpečné a vytváří komplikované vztahy se zahraničními dodavateli a pnutí při mezinárodním vyjednávání.

5.2.3 Členství v EU

Na základě kapitoly 5.1, která se věnuje plnění E-K cílů, je patrné, že různé cíle znamenají pro oba státy jinou výzvu. Na první pohled by se dalo říct, že oba státy jsou na dobré cestě ke splnění E-K cílů Evropy 2020. Na druhou stranu je ale nutné si uvědomit, že jsou to jen průměrná čísla, na která má vliv mnoho faktorů, a proto je potřeba se na jednotlivé státy podívat z bližšího měřítka.

Tabulka 15: Členství v EU a postoj vlád k E-K politice, srovnání BG – DK

		Bulharsko	Dánsko
Členství v EU		2007	1973
Postoj vlády k E-K politice	Postoj vlády	sekundární cíl, kvůli přetrvávajícím socioekonomickým problémům	pozitivní, dlouhodobě prioritním cílem
	přijetí E-K politiky	počátek 21. stol	70. léta 20. stol.

Zdroj: Autorka textu

Z textu je patrné, že Dánsku se daří plnit všechny evropské cíle, přičemž jeho nastavení národních cílů je v mnoha směrech vyšší než minimum předepsané Evropou 2020. Jeho členství v EU nemá výrazný vliv na jeho E-K politiku naopak, Dánsko je státem, který je v tomto směru lídrem EU, prosazuje přísnější kritéria a je úspěšným negociátorem a mediátorem. V případě Bulharska členství v EU bylo pro E-K politiku zásadní, protože je na něj vyvíjen soustavný tlak, aby se zlepšovalo. V současnosti to vypadá, že se oběma státům rámcově daří plnit většina cílů, ale národní cíle v případě emisí skleníkových plynů jsou u Bulharska ještě otázkou delší doby.

U obou států je patrné, že vliv predispozic na plnění E-K cílů je zásadní. Zatímco pro Dánsko znamená E-K politika něco, co se postupně zavádělo a rozvíjelo dnes už víc jak

40 let., tak Bulharsko s touto politikou postupně přichází do bližšího kontaktu až s členstvím v EU, což dělá zásadní rozdíl. Zároveň jsou zde vysoké motivace ze stran obou států z pohledu environmentální geopolitiky. V dánském zájmu je podporovat E-K politiku, oproti tomu pro Bulharsko by přechod jen na obnovitelné zdroje v současné době a uzavření uhelných elektráren nebo jaderné elektrárny znamenalo ještě větší energetickou závislost a velmi drahou záležitost, na kterou v současné době, kdy se ještě potýká s makroekonomickými potížemi a sociálními problémy, nemá bulharská vláda čas ani prostředky. Dokud se alespoň částečně Bulharsko celkově nestabilizuje, tak E-K politika bude vždy až na druhém místě.

Závěr

Cílem této práce bylo provést komparaci dvou členských států EU, Bulharska a Dánska. Zjistit, jak plní E-K cíle Evropy 2020, se zohledněním odlišných predispozic, které jsou způsobené rozdílným vývojem obou států. Porovnávanými predispozicemi byly sociální transformace, environmentální geopolitika a délka členství v EU. Práce nejprve uvedla čtenáře do souvislostí E-K politiky EU, představila faktory, se kterými dále pracuje a podrobně popsala predispozice Bulharska i Dánska. Komparace ukázala pokroky obou států v plnění E-K cílů Evropy 2020, a zabývala se plněním těchto cílů v souvislosti s predispozicemi, které oba státy měly.

Na základě výše provedené komparace byla zodpovězena hlavní výzkumná otázka: *Jak Bulharsko a Dánsko plní E-K cíle Evropy 2020, se zohledněním odlišných predispozic, které jsou způsobené rozdílným vývojem obou států?* Bylo zjištěno, že Dánsko už v době zavádění Evropy 2020 plnilo cíl podílu RES na konečné spotřebě a to z 22,1 %, stejně tak přesáhlo svůj národní cíl v konečné spotřebě a u ostatních cílů bylo v polovině jejich dosažení. Přičemž vládní opatření byla pro jejich plnění dostatečná a nebylo třeba zvláštní podpory z EU. Tohoto stavu docílili díky tomu, že témata jako obnovitelné zdroje energií, klima a udržitelnost jsou pro dánskou vládu dlouhodobě prioritou, zavádí je do národní legislativy a podporuje je mnohými nástroji, jako je přesměrování energetického mixu k obnovitelným zdrojům, vládní dotace nebo vyšší zdanění energeticky náročných odvětví, a naopak daňové úlevy pro energeticky šetrné technologie. Tento přístup dánská vláda přijala už v 70. letech a od té doby ho prosazuje čím dál víc. Nešlo by to ale bez participace obyvatel, kteří jsou v tomto směru uvědomělí a podporují ho natolik, že hraje důležitou roli například i u voleb.

Z pohledu environmentální geopolitiky je tento přístup pro Dánsko zásadní. Vysoký podíl RES zvyšuje energetickou soběstačnost země a podporuje boj proti klimatickým změnám. Tento směr je pro Dány jedinou udržitelnou možností, jak zabránit důsledkům klimatických změn, které by jinak znamenaly zatopení nejen velké části kodaňské aglomerace, ale i dalších území v Dánsku a ve světě.

Vliv délky členství v EU na plnění E-K cílů je u Dánska minimální. Dánsko jde v tomto směru příkladem, staví se do role státu, který se snaží E-K politiku EU utvářet, zpříšňovat a prosazovat. Příkladem mohou být jeho předsednictví (2012, nebo 2002), ve kterých kladlo důraz na „zelenou Evropu“, životní prostředí, obnovitelné zdroje a E-K

otázky. Přece jenom ale můžeme vidět vedlejší vliv délky členství na plnění těchto cílů a to je, oproti Bulharsku, rozvoj v otevřené západní společnosti, která podporovala inovace a jedince, který se mohl seberealizovat. To vše vedlo k pozitivnímu postoji k této tématice ze strany občanů, kteří v důsledku státu blahobytu řešili postmateriálních otázky. Mimo to, členství v EU pomohlo vytvořit malému státu prostor vlivu v prosazování environmentální a E-K politiky na mezinárodní scéně.

Na druhou stranu Bulharska v současné době plní pouze cíl zvýšení podílu RES v konečné spotřebě, v cíli zvyšování energetické účinnosti je podle Komise na dobré cestě k jeho splnění, pokud bude pokračovat jako doposud, podobně je to s emisemi skleníkových plynů. Autorka textu ale poukazuje na faktory, jako jsou strukturální problémy průmyslu, zastaralost energetické infrastruktury a makroekonomické problémy, které stát má a které jsou podle ní velkou překážkou pro dosažení těchto cílů. Problémy s vysokými emisemi a nízkou energetickou účinností vycházejí z vysokého podílu energeticky náročného průmyslu a výrazného podílu uhelných elektráren na konečném energetickém mixu. Tato situace je opět důsledkem předchozího komunistického vývoje, který v Bulharsku probíhal od druhé světové války. Jak je v textu popsáno všechny tyto vlivy mají dlouhodobé dopady a projevují se dodnes makroekonomickými a demografickými obtížemi. V momentě kdy se obyvatelstvo a vláda potýkají s materiálními problémy, odsouvají se témata jako klima a obnovitelné zdroje stranou, protože se nejedná o bezprostřední faktor ohrožující přežití. K tomu by se dalo z environmentálně-geopolitického hlediska namítnout, že energetika a udržitelný rozvoj je pro fungování státu zásadní. Jak již ale bylo v textu mnohokrát zmíněno, tyto otázky jsou dlouhodobého rázu a v momentě, kdy je stát závislý na jediném dodavateli ropy a plynu, tak se nevzdá uhelných a jaderných elektráren, díky kterým je předním vývozcem elektřiny na Balkánu. E-K politika začala být pro Bulharsko více projednávaným tématem až v průběhu přístupových vyjednávání do EU, do té doby hlavně z pohledu klimatu nebyla diskutována. V případě Bulharska má tedy členství v EU a jeho délka zásadní vliv na plnění E-K cílů. Vlivem politik a jednání EU je Bulharsko motivováno ke kontinuálnímu zlepšování. Z EU dostává důležité know-how a získává nové investory. I přes to, že neplní všechny cíle a má mnohé problémy, můžeme vidět velký pokrok, který souvisí se sociální tranzicí, kdy si obyvatelstvo a průmysl začínají uvědomovat výhody RES a začínají více řešit environmentální otázky, například třídí odpad nebo se více vyhýbají nedokonalému spalování plastů.

Na případu Bulharska a Dánska bylo zjištěno, že pro plnění E-K cílů je důležitá jejich výchozí pozice a faktory jako sociální tranzice a environmentální geopolitika mají na plnění cílů a další směřování zásadní vliv. Faktor délky členství v EU se ukázal zásadní pro případ Bulharska, které mělo jenom krátký čas pro přizpůsobení se tandemu členských států a plnění E-K cílů je pro něj v důsledku výše zmíněných predispozic náročnější. Pozitivní vliv ale přineslo obecně členství v EU, kdy pro tento stát byla E-K politika zpočátku sekundárním problémem a pravděpodobně by stále byla, kdyby nevstoupilo do EU. Oproti tomu pro vyspělý stát jako Dánsko, nebyly E-K cíle zvláště motivující ve smyslu jejich dosahování, protože tímto směrem se už udávalo a pravděpodobně by je plnilo i bez jednotného rámce EU. Můžeme ale říct, že podnítily nový směr zájmu pro dánské investory a firmy, zabývající se obnovitelnými zdroji a energetickou účinností, které začínají pronikat na východní trh.

Na tomto případě je patrné, že společná E-K politika strategie Evropa 2020 je pro různé státy jinak ambiciózní, motivující a plnění těchto cílů je pro všechny jinak náročné. Profesor Ionescu ve svém článku (2015) analyzuje strategii Evropa 2020 a její indikátory v závislosti na ekonomickém růstu Evropy. Zjistil, že mezi Balkánskými státy samotnými jsou velké rozdíly, o to větší jsou rozdíly v porovnání s průměrnými²⁸ státy EU. Na základě shlukové analýzy mu vyšlo, že díky socioekonomickým rozdílům mezi balkánskými ekonomikami a průměrnými výsledky EU28 je Evropa 2020 minimálně pro balkánské ekonomiky nerealizovatelná. Z tohoto důvodu přijaly členské státy na Balkánu v rámci Evropy 2020 nižší národní cíle (Ionescu, 2015: 43-55).

Podle autorky je E-K politika, vzhledem k současné globální situaci, budoucností, jakou by se nejen Evropská unie měla dále ubírat. E-K cíle Evropy 2020 jsou ale v současnosti nastaveny tak, aby byly plnitelné průměrným členským státem, s tím, že státy, které jsou napřed, mohou postupovat pomaleji, než by byl jejich potenciál a naopak státy, které nejsou v tomto směru dostatečně vyspělé, nestíhají dostávat společných cílů. Z tohoto důvodu je otázkou, jestli je současné nastavení E-K politiky EU efektivní, nebo jestli by se měla E-K politika například rozdělit pro rychlejší a pomalejší státy. Kdyby se zaměřilo na jednotlivé problémy více sektorově, tak by bylo možné předpokládat dosahování vyšších a efektivnějších výsledků na obou stranách. Podle slov bývalého předsedy Evropské komise (2009-2014), J. M. Barrosoy, by měla Evropa, jako světový lídr v obnovitelných zdrojích a energetických úsporách, využít své výhody a profitovat na tom do budoucna jak ekonomicky, tak i sociálně a environmentálně (Evropská komise 2010). Podobný názor

²⁸ Profesor Ionescu řadí členské státy podle ekonomického růstu.

zastává i Grubb, podle kterého obnovitelné zdroje dobře zapadají do historického vývoje evropského průmyslu, a protože jsou technologií budoucnosti, tak může Evropa jenom těžit na tom, že bude mít prvenství v produkci těchto technologií na globálním trhu. (1995: 19-25) Je tedy otázkou dalšího výzkumu, jestli je současné nastavení ten nejlepší možný způsob, nebo jestli zde není jiná efektivnější cesta, kterou by se EU měla dál ubírat. V tomto směru by bylo zajímavé porovnání, jestli by idea tzv. dvou rychlostní Evropy nebyla v případě energeticko-klimatické politiky efektivnější, anebo jestli by to ještě víc prohloubilo již existující rozdíly. Otázkou také je, jestli bude světové hospodářství následovat tento E-K trend, protože pokud ano, tak jak zmiňují Barroso i Grubb, budeme na tom ekonomicky těžit. Pokud ale ne, mohlo by se stát, že zde vytvoříme izolované společenství států s velkými ideami a bude otázkou času, jak dlouho bude tento směr udržitelný.

Seznam zdrojů

Primární zdroje

- Bulharské ministerstvo pro regionální rozvoj, (2012). National Regional Development Strategy (NRDS) for the period 2012 – 2022
- Country metr, (2016). Bulgaria. Online, dostupné z: <http://countrysimeters.info/en/Bulgaria> (citováno 7.4.2016)
- Danish Government, (2015). The National Reform Programme Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/nrp2015_denmark_en.pdf, str. 43, (citováno 19.4.2016)
- EEA, (2015). Country profile: further development Bulgaria. Online, dostupné z: <http://www.eea.europa.eu/soer/countries/bg/country-profile-future-developments-bulgaria/#parent-fieldname-title> (citováno 9.4.2016)
- ENERGIIMIDT, březen 2015. Sustainable energy solutions for industrial companies,
- European Commission, (2015c). Smarter, greener, more inclusive? Indicators to support the Europe 2020 strategy. Luxemburg
- European Commission, (2016a). Country report Bulgaria. Brussels
- European Commission, (2016b). Country report Denmark. Brussels
- European Commission, (2015a). Country Factsheet Denmark: Towards an Energy Union. Online, dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015SC0221&from=EN> (citováno 4.4.2016)
- European Commission, (2015b). Country Factsheet Bulgaria: Towards an Energy Union. Online, dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015SC0217&from=EN> (citováno 8.4.2016)
- European Commission, 2007. Life and Energy – inovative solutions for sustainable and efficient energy in Europe; The aim: Sustainable, competitive, and secure energy, str. 3. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/lifefocus/documents/energy_lr.pdf (citováno 8.11.2015)
- Eurostat, (2016a). Europe 2020: Headline indicators scoreboard. Online, dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard> (citováno 10.4.2016)

- Eurostat, (2016b) Emise skleníkových plynů. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?pcode=t2020_30&language=en (citováno 11.4.2016)
- Eurostat, (2016c) Podíl RES na konečné spotřebě. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?pcode=t2020_31&language=en (citováno 11.4.2016)
- Eurostat, (2016d) Primární spotřeba energie. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?pcode=t2020_33&language=en (citováno 11.4.2016)
- Eurostat, (2016e) Konečná spotřeba energie. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?pcode=t2020_34&language=en (citováno 11.4.2016)
- Eurostat, (2015a). GDP per capita in PPS. Online, dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&language=en&pcode=tec00114&toolbox=type> (citováno 13.11.2015)
- Eurostat, (2015b). Consumption of energy. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Consumption_of_energy (citováno 9.4.2016)
- Eurostat, (2014). Energy, transport and environment indicators. Online, dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3930297/6613266/KS-DK-14-001-EN-N.pdf/4ec0677e-8fec-4dac-a058-5f2ebd0085e4> (citováno 9.4.2016)
- Eur-lex, 4. 4. 2011. Kjótský protokol o změně klimatu. Online, dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/128060_cs.htm 12.2.2015 (citováno 6.11.2015)
- Eur-lex, 20. 11. 2007. Energetická politika pro Evropu. Online, dostupné z: Online, dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/127067_cs.htm (citováno 8.11.2015)
- Evropský hospodářský a sociální výbor (18. 9. 2013). Koordinovaný evropský postup při předcházení energetické chudobě a jejím potírání.
- Evropská komise, (2015a). Strategie Evropa 2020. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_cs.htm (citováno 12.3.2016)

- Evropská komise, (2015b). Posouzení pokroku členských států v plnění vnitrostátních cílů energetické účinnosti pro rok 2020 a provádění směrnice o energetické účinnosti 2012/27/EU podle čl. 24 odst. 3 směrnice o energetické účinnosti 2012/27/EU. Brusel
- Evropská komise, (2014). „Jak pokračuje Evropa 2020: strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění“. Brusel.
- Evropská komise, (2010). EVROPA 2020, Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. KOM (2010) Brusel
- Evropská rada, (2016). Energetická unie: bezpečná, udržitelná, konkurenceschopná a cenově dostupná energie pro Evropu. Online, dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/energy-union/> (citováno 11.3.2016)
- IEA, (2011). Denmark 2011 review. Energy Policies of IEA Countries. Paris
- JAMET, S. (2012), “Towards Green Growth in Denmark: Improving Energy and Climate Change Policies”, OECD Economics Department Working Papers, No. 974, OECD Publishing.
- Ministerstvo životního prostředí, (2008-2015). Udržitelná rozvoj. Online, dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj (citováno 1.4.2016)
- Ministry of finance (2015). Europe 2020: National Reform Programme. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/nrp2015_bulgaria_en.pdf, str. 52, (citováno 19.4.2016)
- Ministry of Foreign Affairs of Denmark, (2015). Facts and Statistics. Online, dostupné z: <http://denmark.dk/en/quick-facts/facts> (citováno 6.4.2016)
- MINISTRY OF REGIONAL DEVELOPMENT (2012). National regional development strategy of the Republic of Bulgaria for the period 2012 – 2022.
- Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO), (2012). Aktualizace státní energetické koncepce České republiky. Online, dostupné z: <http://www.mpo.cz/assets/cz/2012/11/ASEK.pdf> (citováno 6.4.2016)
- State of green (2015). White papers for green transition, Energy efficiency in a competitive industry, s. 2-9.
- Trading Economics, 2016a. Denmark GDP per capita PPP 1990-2016. Online, dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/denmark/gdp-per-capita-ppp> (citováno 5.4.2016)

- Trading Economics, 2016b. Bulgaria GDP per capita PPP 1990-2016. Online, dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/bulgaria/gdp-per-capita-ppp> (citováno 5.4.2016)
- United nations (12.12.2015). Adoption of the Paris Agreement. Online, dostupné z: <http://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf> (citováno 16.3.2016)
- Zastoupení v ČR, 25.2.2015. Evropská komise představila návrh energetické unie. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/news/150225_energeticka_unie_cs.htm (citováno 11.3.2016)

Sekundární zdroje

- Abrahamson, P. (2015). Denmark from an International Perspective, p. 25-39. Eds. Bengtsson, T., T., Frederiksen, M., Larsen, J., E., 2015. The Danish Welfare State. Palgrave Macmillan.
- Beck, U., (2011). Riziková společnost. SLON
- Branner, H. (1997): Small States on the Sidelines. Denmark and the Question of European Political Integration. In: Wilkes, G. (ed.), Britain's Failure to Enter the European Community, 1961-63, p. 144-163.
- Busck, S., & Poulsen, H. (2007). Dějiny Dánska (1. vyd.). Praha: NLN Nakladatelství lidové noviny.
- Business Info, (2015). Bulharsko: Základní charakteristika, teritoria a ekonomický přehled. Online, dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bulharsko-zakladni-charakteristika-teritoria-18611.html> (citováno 6.4.2016)
- Center for the study of democracy, (2010). The Energy Sector in Bulgaria, Major Governance Issues.
- Collier, D. (1993). "The Comparative Method." *Political Science: The State of Discipline II*. Washington, D. C.: American Political Science Association.
- Conti, N., Verzichelli, L. (2002). The European Dimension of Political Discourse in Italy: A Longitudinal Analysis of Party Preferences, mimeo, Circap, Siena.
- Černocho, F., Zapletalová, V. (2012). Energetická politika Evropské unie (1. vyd.). Brno: Masarykova univerzita
- ČT24, (2012). Bulharsko zastavilo výstavbu jaderné elektrárny v Belene. Online, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1181996-bulharsko-zastavilo-vystavbu-jaderne-elektrarny-v-belene> (citováno 9.4.2016)

- ČT24, (2016). Co odkryla železná opona. Online, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1722400-co-odkryla-zelezna-opona-sedive-dny-na-fotografiich-hanse-madeje#articlewithopenedgallery> (citováno 9.4.2016)
- Dalby, S. (2014). Environmental geopolitics in the twenty-first century. *Alternatives: Global, Local, Political*, 39(1), s. 3-16.
- Dimitrov, V., (2001). *Bulgaria: the uneven transition*. 1st pub. London: Routledge, xix, 127 s.
- Drulák, P. (2008). *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, s. 255.
- Euractiv, 21.12.2015, Klimatická konference v Paříži 2015 (COP21). Online, dostupné z: <http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/klimaticka-konference-v-parizi-2015-cop21-000137#sthash.3HEDxUHT.dpuf> (citováno 10.3.2016)
- Euractiv, 21. 7. 2015. Energetická unie. Online, dostupné z: <http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/energeticka-unie-000133#sthash.l6MwU5q9.dpuf> (citováno 6.11.2015)
- Euractiv, 2014. Historie: Cesta ke vzniku evropské energetické unie. Online, dostupné z: <http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/cesta-ke-vzniku-energeticke-unie-000126#sthash.s37IrdBB.dpuf> (citováno 6.11.2015)
- Euractiv, 3.7.2014. Revize strategie Evropa 2020. Online, dostupné z: <http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/link-dossier/strategie-evropa-2020-000066#sthash.epCwhlH9.dpuf> (citováno 12.3.2016)
- Evropská komise (2016a). *Evropa 2020 in Bulgaria*. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/bulgaria/progress-towards-2020-targets/index_en.htm (citováno 5.5.2016)
- Evropská komise (2016b). *Evropa 2020 in Denmark*. Online, dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/denmark/progress-towards-2020-targets/index_en.htm (citováno 5.5.2016)
- Grubb, M. (1995). *Renewable energy, Strategies for Europe, Volume I*. The Royal Institute of International Affairs
- Giddens, A. and Sutton, P. W, (2013). *Sociologie*. Vyd. 1., aktualiz. a rozš. / . Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0807-1.
- Ionescu, R.-V., (2015). *EU Balkan member states catching up process in the context of Europe 2020 strategy*, Danubius University, Galati, Romania

- Jehlička, P. (2001). „Politika životního prostředí v procesu evropské integrace: environmentální otázky rozšíření EU na východ“. In *Integrace*, s. 5–8.
- Jindřichovská, I., Purcarea, I., (2011). CRS and environmental reporting in the Czech Republic and Romania: country comparison of rules and practices. *Accounting and Management Information Systems* Vol. 10, No. 2, pp. 202–227.
- Kaniok, P., Fiala, P., & Pitrová, M. (2001). *Rozšiřování ES/EU* (1. vyd.). Brno: Masarykova univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav.
- Kerebel, C., (2015). Energie z obnovitelných zdrojů. Evropský parlament. Online, dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.7.4.html (citováno 3.4.2016)
- Kopeček, L. (2004). Euroskeptici, europeanisté, euroentuziasté, eurofobové – jak s nimi pracovat?. *Politologický časopis*, č. 3, s. 240-261.
- Kopeček, L. (2005): Dánsko. In: *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*, Strmiska, M. a kol.
- Krejčí, O., (2014). *Mezinárodní politika*. 5. upr. vyd., V Ekopressu 4. Praha: Ekopress, str. 535.
- Lafferty, W. M. (2009). *Promoting sustainable electricity in Europe: Challenging the path dependence of dominant energy systems*. Edward Elgar Publishing.
- Luft, G., Korin, A, (2009). *Energy Security Challenges for the 21st Century*. Greenwood, publishing group, s. 1-17.
- Moravskoslezský energetický klastr, (2012). *Bilance primární spotřeby paliv a energie*. Online, dostupné z: <http://partnerstvi-energetiky.msek.cz/inovacni-studie-CZ-1-07-2-4-00-31.0080/7-bilance-primarni-spotreby-paliv-a-energie.html> (citováno 11.4.2016)
- Passy, S., (2012). Bulgaria has no long-term vision for its future. Online, dostupné z: <http://www.atlantic-club.org/index.php?Solomon-Passy-Bulgaria-has-no-long-term-vision-for-its-future> (citováno 26.3.2016)
- Phinnemore, D. (2012): *From Negotiations to Accession: Lesson from the 2007 Enlargement*, in: Phinnemore, D.; Chiva, C. (eds.), *The European Union's 2007 Enlargement*, 92-104
- Rychlík, J. (2002). *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

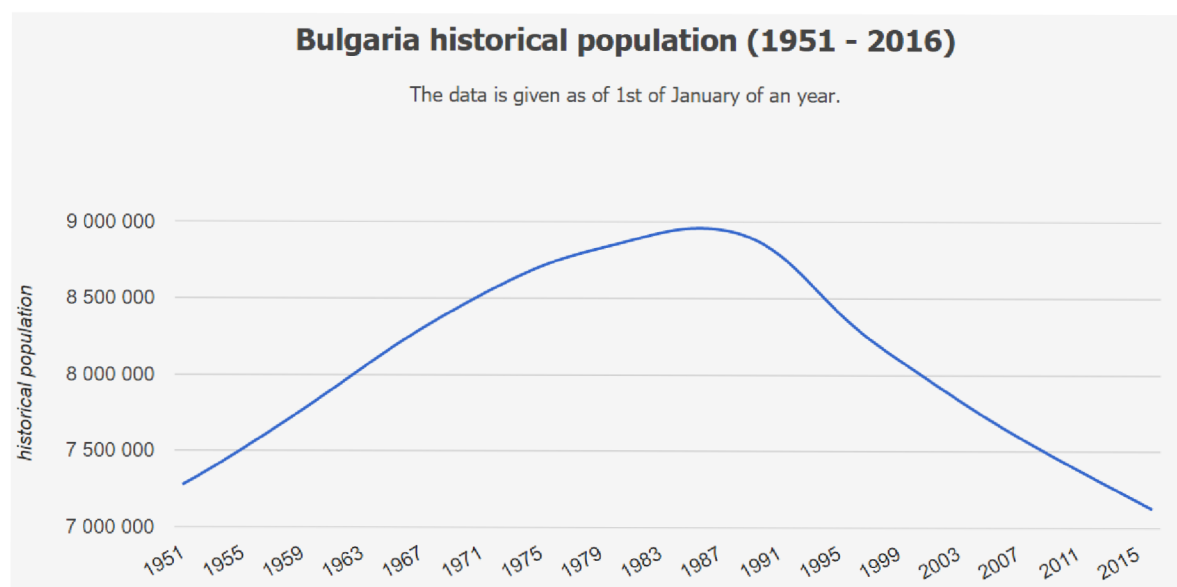
- Skocpol, T., Somers, M. (1980). The uses of comparative history in macro-social theory. *Comparative Studies in Society and History* 22, pp. 174-197.
- Schindler, J., 2014. Energetická chudoba – téma dneška. Online, dostupné z: <http://energetika.tzb-info.cz/11557-energeticka-chudoba-tema-dneska-1> (citováno 14.3.2016)
- Sovacool, B., Cooper, C., Johnson, K., Zoppo, D., Clarke, S., Eidsness, J., Crafton, M., Bazilian, M, Velumail, T, & Raza, H. (2012). What moves and works: Broadening the consideration of energy poverty, *Energy Policy*, 42, p. 715-719.
- Strnad, V., (2014). Parlamentní volby v Bulharsku: Naděje anebo zklamání? *Institut of international relations Prague*. Online, dostupné z: <http://www.iir.cz/en/article/parlamentni-volby-v-bulharsku-nadeje-anebo-zklamani#> (citováno 9.4.2016)
- Vobořil, D., (2014a). Bulharsko – emise. Online, dostupné z: <http://oenergetice.cz/statistiky/bulharsko-emise/> (citováno 10.4.2016)
- Vobořil, D., (2014b). Dánsko – emise. Online, dostupné z: <http://oenergetice.cz/statistiky/dansko-emise/> (citováno 10.4.2016)
- World nuclear association, (2016a). Nuclear Power in Bulgaria. Online, dostupné z: <http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/bulgaria.aspx> (citováno 9.4.2016)
- World nuclear association, (2016b). Nuclear Power in Denmark. Online, dostupné z: <http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/denmark.aspx> (citováno 9.4.2016)

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1. E-K cíle Evropy 2020 – EU28	33
Tabulka 2. E-K cíle Evropy 2020 – BG	34
Tabulka 3. Emise skleníkových plynů od roku 1990 v Bulharsku.....	35
Tabulka 4. Podíl RES na konečné spotřebě v Bulharsku (%).....	35
Tabulka 5. E-K cíle Evropy 2020 – DK.....	36
Tabulka 6. Emise skleníkových plynů od roku 1990 v Dánsku.....	36
Tabulka 7. Podíl RES na konečné spotřebě v Dánsku (%)	37
Graf 8. Emise skleníkových plynů (1990=index 100)	38
Graf 9. Podíl RES na konečné spotřebě (%)	39
Graf 10. Primární spotřeba energií (Mtoe).....	40
Graf 11. Konečná spotřeba energií (Mtoe).....	40
Tabulka 12. Predispozice státu - relevantní proměnné a jejich faktory	41
Tabulka 13. Ekonomické faktory - srovnání BG, DK, EU28	42
Tabulka 14. Environmentální geopolitika – srovnání predispozic BG, DK, EU28	44
Tabulka 15: Členství v EU a postoj vlád k E-K politice, srovnání BG – DK.....	45

Přílohy

Příloha č. 1. Počet obyvatel v Bulharsku během let 1951-2016

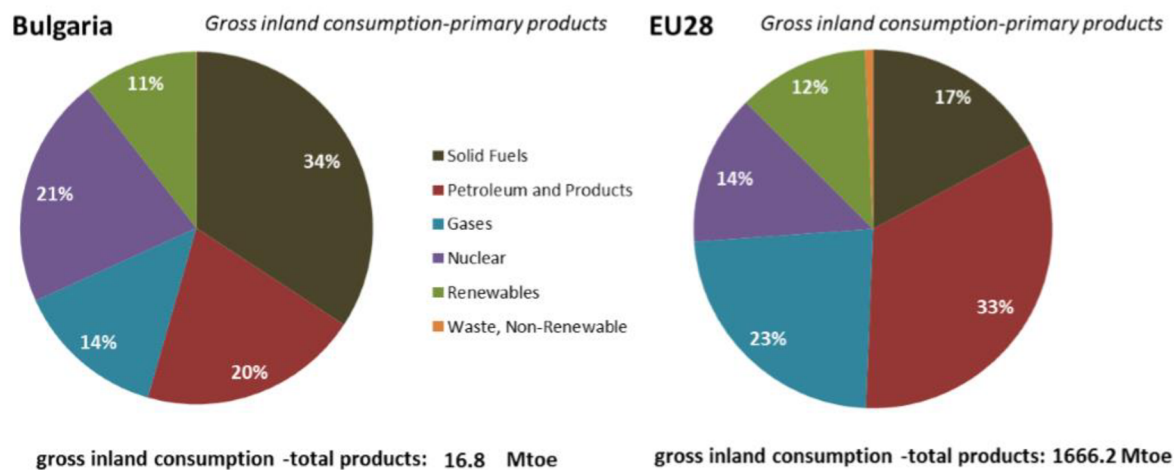

Zdroj: *Country metr*, (2016). *Bulgaria*. Online, dostupné z:

<http://countrysimeters.info/en/Bulgaria> (citováno 7.4.2016)

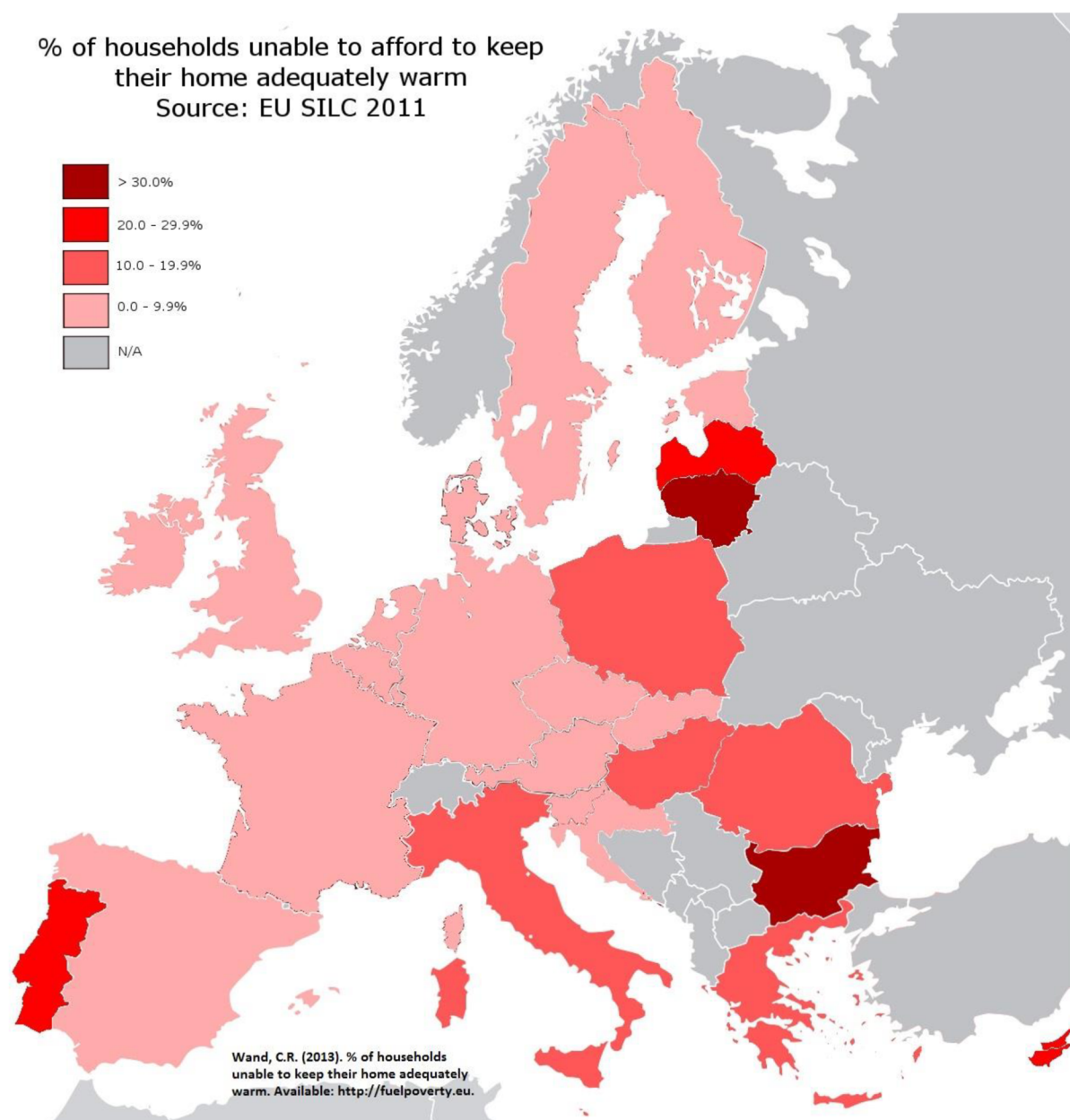
Příloha č. 2. Diverzifikace zdrojů v Bulharsku

Gross inland energy consumption in 2013

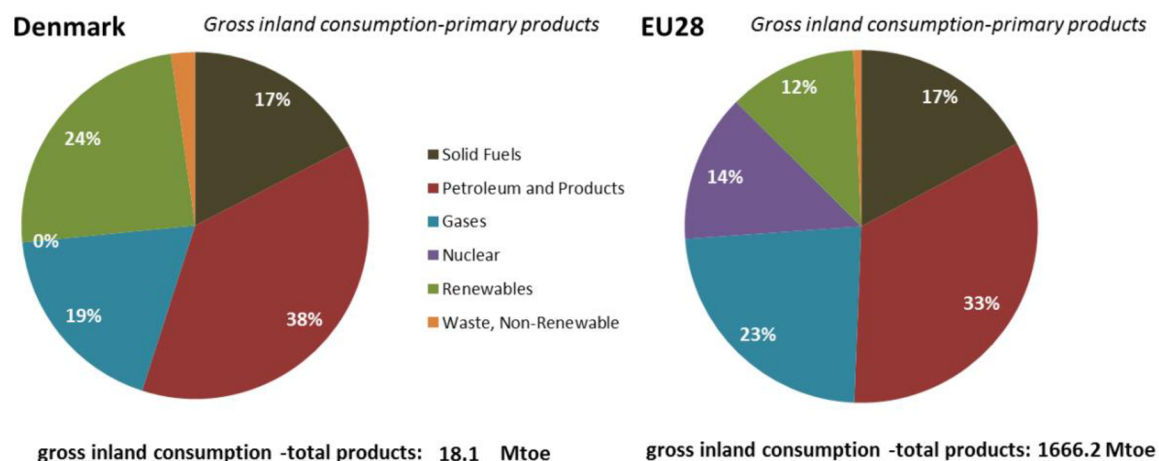
Zdroj: European Commission, (2015b). Country Factsheet Bulgaria: Towards an Energy Union. Online, dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015SC0217&from=EN> (citováno 8.4.2016). Str. 2.

Příloha č. 3. Mapa EU - % obydlí neschopných vytápět svůj domov na adekvátní teplotu

Zdroj: Wand, C.R. (2013). % of households unable to keep their home adequately warm. Online, dostupné z: <http://fuelpoverty.eu>.

Příloha č. 4. Diverzifikace zdrojů v Dánsku

Source: European Commission, based on EUROSTAT

Zdroj: European Commission, (2015a). Country Factsheet Denmark: Towards an Energy Union. Online, dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015SC0221&from=EN> (citováno 4.4.2016). Str. 2.